

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových studií



Bc. Pavla Skýpalová

Příležitosti a hrozby pro zahraniční migranty v Olomouckém kraji

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. MILOŠ FŇUKAL, Ph.D.

Olomouc 2014

Anotace

Autor diplomové práce: Bc. Pavla Skýpalová

Název práce: Příležitosti a hrozby pro zahraniční migranty v Olomouckém kraji

Klíčová slova: migrace, push-pull faktory, imigrační politika ČR, občané EU, občané třetích zemí, příležitosti, ohrožení, Olomoucký kraj.

Počet slov: 22 080

Problematika migrace prostupuje národy a jejich politikami od nepaměti. Snad ve všech dobách a na nejrůznějších místech světa se dávají do pohybu národy, skupiny lidí či jednotlivci. Důvody mohou být různé – válka, násilí a pronásledování, náboženská netolerance a další. Migrace, obzvláště dnes, se může jevit i jako zásadní problém pro země, kde imigranti hledají své nové útočiště.

Cílem této diplomové práce je podat ucelený přehled o migraci v České republice se zaměřením na pohyb migrantů v Olomouckém kraji. Popsat příležitosti a nástrahy pro tyto lidi z hlediska pracovních i každodenních problémů, jejich snahy i nesnáze v integraci do naší společnosti, učení se novým hodnotám.

Annotation

Author of the diploma thesis: Bc. Pavla Skýpalová

Title of the diploma thesis: The opportunities and threats for foreign migrants in Olomouc region

Key words: migration, push-pull factors, czech immigration politics, EU citizens, third-country nationals, opportunities, threats, Olomouc region.

Number of words: 22 080

The issue of migration is undergoing national states and their policies from time immemorial. Perhaps in all times and in various places in the world to put in motion nations, groups of people or individuals. The reasons may be different – war, violence and persecution, religious intolerance and others. Migration, especially today, can appear as a major problem in countries where migrants find their new place of live.

The aim of this thesis is giving a comprehensive overview of migration in the Czech Republic with focus on the movement of migrants in the Olomouc region. Describe the opportunities and threats for these people in terms of the work and everyday life, their efforts or not to integrate into our society, learning new social values.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci vypracovala samostatně a veškeré prameny a literaturu, ze kterých jsem při jejím zpracování vycházela, jsem uvedla v seznamu zdrojů na konci práce.

V Olomouci, dne 17. prosince 2014

.....

Podpis

Na tomto místě bych velice ráda poděkovala mému vedoucímu práce, panu RNDr. Miloši Fňukalovi, PhD. za jeho pečlivé vedení, cenné rady a trpělivost při řešení dané problematiky. Velké poděkování rovněž náleží mým přátelům, kteří byli ochotni práci se mnou diskutovat a dávat k ní nové podněty, jmenovitě zejména Mgr. Lence Voleníkové. Poděkovat bych chtěla i všem osobám, které byly ochotny poskytnout mi rozhovory, ačkoliv jejich jména zde nemohu uvést. V neposlední řadě patří velké poděkování Bc. Adéle Hazuchové za závěrečné kontroly a úpravy práce po gramatické a stylistické stránce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Pavla SKÝPALOVÁ**
Osobní číslo: **R120641**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Příležitosti a hrozby pro zahraniční migranty v Olomouckém kraji**
Zadávací katedra: **Katedra rozvojových studií**

Zásady pro vypracování:

Cílem diplomové práce je podat ucelený přehled o migraci v České republice se zaměřením na pohyb migrantů v Olomouckém kraji. Popsat příležitosti a hrozby pro tyto lidi z hlediska pracovních i každodenních problémů, jejich snahy i nesnaž o integraci do naší společnosti, učení se novým hodnotám. Práce se detailněji zaměří na skupiny migrantů v Olomouci a jejím okolí, na příčiny migrace a současnou situaci těchto lidí.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **20 - 25 tisíc slov**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury:

ČEPELKA, Čestmír, et al. Teorie a praxe azylu a uprchlictví. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2006. 239 s. ISBN 80-85889-79-X. UNHCR v ČR. Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky v České republice. [online]. [c2001-2013] [cit. 2013-02-01]. Dostupný z WWW: <http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/index.html>.
Uprchlíkem v Česku - Azylová politika, žadatelé o azyl, děti jako uprchlíci. Člověk v tísni, 2004.
Ministerstvo vnitra České republiky. Azyl: Průběh správního řízení o udělení mezinárodní ochrany [online]. [c2010]. [cit. 2013-02-01]. Dostupný z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/azyl.aspx?q=Y2hudW09Ng%3d%3d%3E>.
Materiály uveřejněné na www.migraceonline.cz/, statistiky migrací na www.czso.cz

Vedoucí diplomové práce: **RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.**
Katedra geografie
Datum zadání diplomové práce: **25. ledna 2013**
Termín odevzdání diplomové práce: **16. dubna 2014**

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 25. ledna 2013

Obsah

1. ÚVOD	11
2. CÍLE PRÁCE A PRACOVNÍ HYPOTÉZY	13
3. METODOLOGIE	15
4. ÚVOD DO PROBLEMATIKY MIGRACE	17
4.1 NEJEDNOTNÁ DEFINICE MIGRACE/ MIGRANTŮ	19
4.2 TERMINOLOGIE POUŽÍVANÁ PŘI VÝZKUMU MIGRACE	20
4.2.1 Rozlišení pojmů uprchlík „a“ žadatel o azyl	24
4.3 DŮVODY, PROČ MIGROVAT	26
4.4 AZYLANTI - CIZINCI SE ZVLÁŠTNÍM POSTAVENÍM	29
4.4.1 Legislativa ČR k udělování mezinárodní ochrany	29
4.4.2 Řízení o udělení azylu	31
4.4.3 Počty azylantů v ČR	32
5. CIZINCI V ČESKÉ REPUBLICE	34
5.1 ZAHRANIČNÍ MIGRACE DO ČR V NOVODOBÉ HISTORII	34
5.1.1 Migrace v období 1945–1989	34
5.1.2 Migrace po roce 1989	35
5.2 SOUČASNÁ IMIGRACE DO ČESKÉ REPUBLIKY – OD ROKU 2008	38
5.3 STÁTNÍ ORGÁNY ZAPOJENÉ DO ŘEŠENÍ PROBLEMATIKY MIGRANTŮ	40
5.3.1 Rozlišení práv cizinců dle pobytového statusu	41
5.3.2 Občané EU a jejich rodinní příslušníci	42
5.3.3 Občané třetích zemí	42
5.4 ROZMÍSTĚNÍ CIZINCŮ V RÁMCI REGIONŮ ČR A SROVNÁNÍ S OLOMOUCKÝM KRAJEM	44
5.5 VYBRANÁ PROBLEMATIKA: PŘÍSTUP NA TRH PRÁCE V ČESKÉ REPUBLICE	46
6. ZAHRANIČNÍ MIGRANTI V OLOMOUCKÉM KRAJI	49
6.1 POČTY CIZINCŮ V KRAJI A JEJICH STRUKTURA PODLE OBČANSTVÍ	50
6.2 OMEZENÍ V RÁMCI VÝZKUMU PŘÍLEŽITOSTÍ A OHROŽENÍ ZAHRANIČNÍCH MIGRANTŮ V OLOMOUCKÉM KRAJI	53
6.3 ZISK DAT A VYTYČENÍ PROBLÉMOVÝCH OBLASTÍ	55
6.4 NEDOSTATEK PRACOVNÍCH PŘÍLEŽITOSTÍ	56
6.5 POBYTOVÁ ADMINISTRATIVA	61
6.6 ZNALOST ČESKÉHO JAZYKA JAKO JEDNA Z PODMÍNEK INTEGRACE DO ČESKÉ SPOLEČNOSTI	63
7. ZÁVĚR	67
8. LITERATURA A PRAMENY	69

Seznam použitých zkratk

CIC – Centrum pro integraci cizinců, o.p.s.

CPIC – Centrum na podporu integrace cizinců

ČR – Česká republika

ČSÚ – Český statistický úřad

EIF – Evropský fond pro integraci státních příslušníků třetích zemí

EMN – Evropská migrační síť (z ang. European Migration Network)

EU – Evropská unie

IOM – Mezinárodní organizace pro migraci (z ang. International Organisation for Migration)

MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MVČR – Ministerstvo vnitra České republiky

OAMP – Odbor azylové a migrační politiky

PoIS – Pobytové a Integrační středisko

PoS – Pobytové středisko

OSN – Organizace spojených národů (v ang. užívané jako UN – The United Nations)

SOZE – Sdružení občanů zabývajících se emigranty

SUZ – Správa uprchlických zařízení

UN DESA – Oddělení pro ekonomické a sociální záležitosti v rámci OSN (z ang. The United Nations Department of Economic and Social Affairs)

UNHCR – Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (z ang. United Nations High Commissioner for Refugees)

VM – volná místa

WMR – Zpráva o světové migraci (z ang. World Migration Report)

Zákon o azylu – Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o pobytu cizinců – Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Seznam uvedených tabulek a obrázků

Tab. 1: Rozdělení migrantů dle příčiny a délky migrace

Tab. 2: Faktory podněcující k emigraci či imigraci do přijímající země

Tab. 3: Počty cizinců v krajích ČR k 31. 12. 2012

Tab. 4: Počet cizinců v Olomouckém kraji v letech 2010–2012

Tab. 5: Počty všech cizinců v jednotlivých okresech a nejčteněji zastoupené národnosti cizinců k 31. 12. 2012

Tab. 6: Počty všech cizinců žijících v okresech Olomouckého kraje k 30. 9. 2014

Obr. 1: Vývoj počtu žadatelů o mezinárodní ochranu vs. počet udělených azylů v období 1993–2011

1. Úvod

Mezinárodní migrace obyvatelstva je velice zajímavým fenoménem a zejména v současnosti nabývá na důležitosti. Lidé se odnepaměti stěhovali z místa na místo – přesouvali se za potravou, k vodním zdrojům, za teplem. Postupem času, a v dnešní době zvláště, začala dominovat migrace za účelem nalezení lépe ohodnoceného zaměstnání. Stěhování lidí se uskutečňuje v rámci jednotlivých států, uvnitř kontinentů i mezi kontinenty navzájem. Tento přesun obyvatel z jednoho místa na jiné může přinášet mnoho nových možností – poznání nové země, nalezení dobře placeného pracovního místa, snazší uživení rodiny, poznání nové kultury, možnost seberealizace, atd. Zároveň však přináší i mnoho osobních ztrát a těžkých rozhodnutí. Ne vždy je jednoduché opustit místo původu, vzdát se utvořených sociálních vazeb a přijet na zcela nové místo, kde je nutno začít budovat vše od zнова, naučit se jazyk, přizpůsobit se novým zvyklům.

Mezinárodní migraci můžeme vnímat i jako zkoušku pro společnost, do které se migrant rozhodne přijít. Na majoritní společnosti záleží, jak se hostitelské úlohy ujme, zda migrantům podá v počátcích pomocnou ruku, či se jim bude snažit situaci znepríjemňovat. Jde rovněž o toleranci a snahu přizpůsobit se z obou stran, mezinárodní migraci nelze chápat pouze jako proces jednosměrný. Každý migrant může být pro hostitelskou společnost „přidanou hodnotou“.

Výše naznačeným se dostáváme k propojení migrace s integrací. Integrace je obousměrný proces, na kterém se podílí jak migrant samotný, tak velkou měrou právě majoritní/přijímající společnost. Vzhledem k dnešní době, kdy se o tématu mezinárodní migrace diskutuje mnohem více, než kdykoliv předtím, neboť mnoho států čelí velkému náporu imigrantů, kteří se rozhodli začít nový život na území jiné země, je důležité předcházet stereotypním a xenofobním předpokladům ze strany většinového obyvatelstva hostitelské společnosti. U mnoha lidí dominuje představa, že imigranti jsou pro ně ohrožením, nejenom z hlediska ekonomického (strach, že „nám vezmou práci“), ale také z hlediska socio-kulturního.

Tato práce si neklade za cíl posoudit, proč lidé migrují, jakými motivacemi jsou vedeni, jsou-li objektivně přijatelné či nikoliv. Cílem práce je provést tématem migrace jako takové, podat stručný přehled o celosvětové migraci. Práce bude zaměřena na migraci cizinců do České republiky (se zvláštním zřetelem k Olomouckému kraji) ve vztahu k obyvatelstvu i ve vztahu k české imigrační politice. Ač si to uvědomujeme či nikoliv, každý nový jedinec/cizinec, jenž se

rozhodne pro život v České republice, se nás týká. Snažíme se být multikulturní, otevřenou společností, ale je otázkou, zda se tak chováme. I u nás panuje obecně rozšířená představa, že k nám přicházejí ekonomičtí migranti z méně rozvinutých států, kteří zatěžují český sociální systém.

Z vlastního zájmu o problematiku mezinárodní migrace i z osobních zkušeností s prací s cizinci lze soudit, že jejich postavení v našem systému není nekomplikované a že mnohdy se jejich sen „*jít za lepším životem*“ ne zcela naplnil. Na nadcházejících stránkách se budeme věnovat tomu, co všechno čeká na cizince přicházející do České republiky v oblasti administrativy, jaké zde mají povinnosti, s jakými problémy se potýkají, apod. Rovněž se pokusíme charakterizovat množství cizinců v České republice a stanovit, je-li to vůbec možné, pro které národnosti je území našeho státu vlastně nejpřitažlivější.

Protože téma mezinárodní migrace ve vztahu k České republice lze pojmout z mnoha perspektiv, budeme se zabývat nejprve českou imigrační politikou a jejím vývojem ve vztahu ke všem cizincům obecně a posléze se blíže zaměříme na Olomoucký kraj ve vztahu k migrantům z tzv. třetích zemí.

2. Cíle práce a pracovní hypotézy

Cílem této diplomové práce je komplexní zhodnocení fenoménu migrace do České republiky a bližší nahlédnutí na imigranty žijící v Olomouckém kraji. V první části bude pozornost zaměřena na důvody, proč se lidé obecně rozhodují k migraci. Ve druhé části bude kladen důraz na popsání a zhodnocení vývoje jak imigrace do České republiky, tak samotné české imigrační politiky, jakožto dynamického systému. Hlavním záměrem této práce je však prozkoumat, jakými mechanismy disponuje Olomoucký kraj ve vztahu k zahraničním migrantům (jaké pracovní a sociálně-nápomocné možnosti může nabídnout, či naopak jaké administrativní překážky staví do cesty). Tomuto aspektu se budeme věnovat ve třetí části předkládané práce.

Dílním cílem je objasnit, pro jaké národnosti se Olomoucký kraj jeví jako atraktivní z hlediska nabízených možností, a jestli zde převažují cizinci z Evropské unie nebo občané třetích zemí. Jelikož jsme si vědomi, že nelze obsáhnout veškeré souvislosti spojené s migrací, neboť se jedná o velmi rozsáhlé téma, bude za hlavní cíl práce považováno zhodnocení, jaké příležitosti či hrozby mohou cizinci očekávat v Olomouckém kraji.

Cizinci ze třetích zemí tvoří vzorek imigrantů, kteří v rámci počtu všech cizinců představují v Olomouckém kraji větší část, proto se práce bude přednostně zabývat právě jimi. Závěry budou utvářeny na základě provedených expertních rozhovorů s lidmi, jež se právě zde v kraji věnují práci a poradenství pro cizince.

V úvodním oddíle se budeme zabírat pojmem mezinárodní migrace v obecné rovině, vysvětleny a blíže rozebrány budou také nejhojněji užívané termíny s tímto pojmem svázané. Druhý celek zaměříme na popis historického vývoje zahraniční imigrace do České republiky a s ním úzce spojený vývoj samotné české imigrační politiky. V této kapitole se budeme věnovat popisu legislativního rámce imigrační politiky České republiky, tj. tomu, co musí zahraniční migranti splnit, aby se legálně dostali a mohli pobývat na našem území. Budou zde rovněž zahrnuta konkrétní čísla, s nimiž je operováno, mluvíme-li o fenoménu migrace do ČR. Vzhledem k výrazným rozdílům v přístupu (zejména legislativního) ve vztahu k cizincům z Evropské unie a těch ze třetích zemí, budou popsány obě tyto skupiny zvlášť.

V další části pojednáme o zahraniční migraci ve vztahu k Olomouckému kraji. Záměrem poslední kapitoly je dospět na základě expertních rozhovorů ke zjištění, jakým příležitostem či hrozbám zde cizinci obvykle čelí.

V diplomové práci se budeme snažit odpovědět na následující výzkumné otázky a potvrdit či vyvrátit následující pracovní hypotézy:

Výzkumné otázky:

- Jak moc je ČR otevřena k přijímání zahraničních imigrantů?
- Je česká imigrační politika spíše restriktivní, anebo příliš liberální?
- Je předpokládaná přehnaná administrativa ve vztahu k cizincům nezbytná?
- Jak moc je Olomoucký kraj perspektivní (přitažlivý) pro zahraniční migranty?
- Jaký typ cizinců se zde vyskytuje nejběžněji (ti s dlouhodobým či trvalým pobytem)?
- Nachází se v Olomouckém kraji více cizinců ze zemí mimo EU?
- Koreluje nejčetnější národnostní složení cizinců v Olomouckém kraji s nejvýznamněji zastoupenými národnostmi v České republice obecně?

Výzkumné hypotézy:

- Největšími problémy cizích příslušníků v kraji je přístup na trh práce a zisk zaměstnání.
- Občané třetích zemí mají ztížený přístup na trh práce v porovnání s cizinci z EU.
- Jazyková bariéra hraje podstatnou roli v zisku práce i integraci obecně.
- Postoj české majority ve vztahu k cizím občanům je spíše odmítavý.

3. Metodologie

Předložená práce je rozdělena do dvou základních částí – první je teoretická, zpracovaná převážně na základě kompilace odborné sekundární literatury. Druhá část se snaží vnést praktičtější (výzkumný) vhlad do dané problematiky na základě sedmi expertních rozhovorů.

Teoretická část vychází z informací získaných z literatury a internetových zdrojů. Čerpáno bylo čteněji z webových stránek Ministerstva vnitra České republiky a Českého statistického úřadu, kde jsou dostupná všechna relevantní a soudobá data. Při zpracování bylo využito převážně české literatury, lze tvrdit, že fenoménem migrace ve vztahu k ČR se podrobně zabývá mnoho českých odborníků.¹ V tomto případě lze tedy za nespornou výhodu považovat dostupnost velice aktuálních údajů o migrantech.

Definice legislativních pojmů jsou převzaty převážně ze zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a dále ze zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů. Na tomto místě je nutné upozornit na náročnost práce s českou legislativou, zejména z důvodu častých novelizací a úprav. Pokud je v textu odkazováno k zákonu o pobytu cizinců, jedná se o jeho poslední znění k 24. 6. 2014. Plné znění zákonů upravujících cizineckou problematiku je nejhodnější hledat na webových stránkách Ministerstva vnitra České republiky v sekci *Informace pro cizince*.

Výzkum bude zaměřen na zkoumání příležitostí a ohrožení zahraničních migrantů v Olomouckém kraji. Na základě provedených rozhovorů se sedmi odborníky zastupujícími převážně neziskové organizace pracující s cizinci budou určeny opakovaně zmiňované oblasti, těmito lidmi označené za problematické ve vztahu k cizincům. Rovněž je potřeba upřesnit, že v rámci zkoumání je cílový vzorek zúžen na cizince ze třetích zemí. Kladenými dotazy totiž nelze postihnout tak rozmanité skupiny cizinců, jako jsou občané EU a výše uvedení dohromady, došlo by k neadekvátnímu zevšeobecnění.

Při sestavování výzkumných otázek a otázek pro expertní rozhovory v praktické části práce bylo využito publikace *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace* (Hendl, 2008). Doplnující oporou pak byl *Manuál k předmětu Kvalitativní metody v rozvoji*, vypracován Duškovou a Šafaříkovou (2014).

¹ Mezi ty, s jejichž publikacemi či odbornými příspěvky jsme se setkávali nejčteněji, uveďme například Drbohlava, Šturmu, Honuskovou, Čížinského, Leontijevu, manžele Baršovy či Trbolu a Rákoczyovou.

V průběhu provádění výzkumného šetření se naskytly určité překážky, zejména v nedostatečné ochotě oslovených expertů „mluvit“. Aby bylo dosaženo vyšší míry objektivity, vyvinuli jsme snahu oslovit nejen odborníky z řad neziskových organizací, ale také úředníky jak z Odboru azylové a migrační politiky sídlícího v Přerově, tak z Krajského ředitelství cizinecké policie v Olomouci.

Hlavním limitem se stalo zjištění, že Olomoucký kraj není příliš atraktivní pro zahraniční migranty. Od tohoto faktu se také odvíjí jejich počet v rámci daného územního celku.

Data a čísla uváděná v textu či tabulkách jsou převzata převážně z Českého statistického úřadu či ze statistik Ministerstva vnitra ČR, a to buď dostupných na webových stránkách, nebo v tištěných ročenkách. Nutno podotknout, že ČSÚ od roku 2012 zveřejňuje pouze průřezové statistiky, neboť informace a cizinecké statistiky vede Ministerstvo vnitra ČR. Statistický úřad je od nich přebírá, tudíž jsou zpracovávány a publikovány s odstupem jednoho až dvou let. Data čerpaná z ČSÚ jsou proto předkládána nejnověji za rok 2012. Nejaktuálnější údaje z roku 2014 jsou pak uvedena dle informací z MVČR.

Odkazy citačního aparátu jsou pro přehlednost umístěny přímo v textu, v závorce u autora či zdroje je uváděn rok vydání publikace, knihy nebo citovaného výroku. Přímé citace jsou psány kurzívou, stejně jako názvy publikací v průběhu textu. Vzhledem k tomu, že v rámci sběru dat došlo u dvou zdrojů k nutně čtenějším citacím jednoho zdroje stejného roku vydání (ČSÚ a MVČR), v závorce jsou pro zpřesnění doplněna písmena v abecedním pořadí tak, jak byly zdroje dohledávány a používány v textu.

4. Úvod do problematiky migrace

V této kapitole se budeme zabývat úvodem k problematice mezinárodní migrace. Budou vymezeny a vysvětleny pojmy relevantní jak k tématu migrace obecně, tak ty, jež budou v práci používány nejčastěji.

Pojmem migrace v obecném slova smyslu je dle *Slovníku ABZ cizích slov* (2005–2014) vnímán proces stěhování se, přemísťování se, změny místa pobytu obyvatel. Jde o zcela přirozený jev vyskytující se ve všech historických epochách. Lidé již od nepaměti měnili z nejrůznějších příčin své místo pobytu, nejčastěji když hledali lepší podmínky k životu – stěhovali se blíže k vodním zdrojům, do míst lépe chráněných před nepřáteli, později také do měst s úmyslem najít lepší práci. Stejně motivované jsou migrace i dnes – zejména migrace mezinárodní. Ti, kteří si myslí, že se budou mít mimo svou mateřskou zemi lépe, ji opouštějí v naději a s vidinou lepšího života, lépe ohodnocené práce a zajištění své rodiny. Jiní chtějí získat odpovídající vzdělání a někteří třeba jen následují své rodiny. Avšak ne všichni mají možnost se rozhodovat dobrovolně, mnozí opouštějí svou zemi pod tlakem a ve strachu.

Rozdělovat migrující lze do mnoha skupin podle povahy migrace. Dle Kinga (2008) můžeme obecně dělit migrace podle 3 odlišných kritérií, a to na: 1) migrace vnitřní a mezinárodní; 2) migrace dobrovolná a nucená; 3) migrace dočasná a trvalá. V praxi je však toto dělení mnohem složitější a jednotlivé druhy migrace se různě prolínají a kombinují. Jako poněkud nedostatečné se jeví členění migrací na 2 typy podle toho, jestli migrant překročí nebo nepřekročí státní hranice – zvláště za situace, kdy existují rozsáhlé ekonomické a politické integrační celky. V rámci Evropské unie se tak například hovoří o migraci vnitřní, tedy mezi členskými státy² a migraci vnější, tedy migraci obyvatel z nečlenských (tzv. „třetích“) zemí (Euractiv, 2004–2014).

Obecně nejpočetnější skupinu migrantů tvoří ti, kteří hledají vhodnější pracovní podmínky a vyšší výdělků. Tyto migranty nejčastěji označujeme jako tzv. *pracovní migranty*³. Jinou, poměrně početně velkou skupinu migrantů tvoří takoví, kteří opouští svou původní zemi

²Dle článku 39 Smlouvy o Evropských společenstvích jsou do volné vnitřní migrace v rámci EU zařazeny i některé státy, jež sice nejsou členy EU, ale patří do Evropského hospodářského prostoru. Těmito zeměmi jsou Island, Lichtenštejnsko a Norsko. Rovněž se Švýcarskem má EU sjednanou zvláštní bilaterální smlouvu obdobného obsahu (Euractiv, 2004–2014).

³ Pracovní migranti neboli ekonomičtí migranti. Oba výrazy jsou užívány v ekonomickém slova smyslu, kdy migrant opouští svou vlast v naději najít si práci v jiné zemi a tím lépe zajistit sebe nebo svou rodinu.

z politických důvodů⁴ a nezanedbatelnou skupinu migrantů pak tvoří i ti, kteří následují kroky partnera, manžela, atd. – takovou migraci nazýváme *migrace za účelem sloučení rodiny* (WMR, 2013). Ve výše uvedeném výčtu mluvíme převážně o migraci dobrovolné, tedy takové, kdy má jedinec možnost zvážit důvody k opuštění své země a vědomě se rozhodne ji opustit, či zůstat. Druhou, relativně menší, skupinou jsou lidé, kteří byli k migraci donuceni. V takovém případě mluvíme o *uprchlících* (Janků, 2006). Nucená migrace přitom nemusí být nutně důsledkem lidské činnosti (např. úzkost z pronásledování, strach z války), k odchodu z domovské země mohou být migranti přinuceni například i nejrůznějšími environmentálními katastrofami (zemětřesení, záplavy, apod.).

Pokud tedy mluvíme o mezinárodní migraci, máme na mysli velice rozsáhlý fenomén, který je spojen s celou řadou doprovodných jevů a důsledků. V každém případě se nejedná o pouhý akt samotného přesunu obyvatel, ale také o navazující jevy, které jsou s mezinárodní migrací úzce spojeny. Těmito jevy mohou být například: akceptování a adaptace migrantů v cílové zemi,⁵ tlak na půdu a mnohé další. Trendem zejména posledních let je výzkum ekonomických dopadů migrace. Právě proto, že stále častějšími důvody k rozhodnutí migrovat jsou ekonomické zájmy – nalezení lépe placené práce, a to zejména migranty z chudých zemí. S tímto se pojí rovněž otázka remitencí, kdy jedinec odjíždí do cizí země vyloženě za prací a část z vydělaných peněz poté posílá zpět domů k zajištění rodiny.

K roku 2013 bylo podle UN DECA (2014) evidováno na celém světě 232 milionů mezinárodních migrantů,⁶ což z celkového počtu obyvatel na světě činilo 3,2 %. Ve srovnání s rokem 2000, kdy bylo na světě 175 milionů migrantů a rokem 1990, kdy tento počet dosahoval 154 milionů migrantů, se jedná o vysoký nárůst, který může být a je zapříčiněn mnoha faktory. Z celkového počtu 232 mil. mezinárodních migrantů žilo v roce 2013 ve vyspělých zemích zhruba 136 milionů všech migrujících a v rozvojových zemích 96 milionů lidí.

Migrace je trvalým prvkem lidských dějin, součástí s nepochybně výrazným ekonomickým i společenským dopadem jak na zdrojové, tak na cílové oblasti migrace. Mezi

⁴ Lepšími podmínkami k životu může být myšleno: stabilní a bezpečná situace v cílové zemi emigrace, svoboda slova, informací, rozhodování se, náboženské svobody, atd.

⁵ Zde se může jednat o celou škálu více či méně výrazných jevů, například kulturní „stres“, kdy migrant přichází z naprosto odlišného prostředí a je nucen se náhle přizpůsobit tomu novému – ať už stylem oblékání, odlišným přístupem ve vystupování k lidem, nucenou změnou stravování v důsledku nemožnosti nakoupit potraviny, na něž byl doma zvyklý, atd. Rovněž „očekávání“ migranta, s jakými přichází do země (lépe ohodnocená práce) a střet s realitou (neschopnost práci nalézt). V neposlední řadě rovněž interakce s majoritním obyvatelstvem, které nemusí být vždy vstřícné.

⁶ Statistiky se většinou zabývají odhady mezinárodních migrantů, nejsou zde zahrnuti migranti přemísťující se v rámci jedné země, ať již dobrovolně, nebo z donucení.

odborníky přitom napanuje jednota v odpovědi na otázku, jestli je tento dopad pozitivní či negativní. Jak však apeluje IOM (2014), je důležité si uvědomit, že mezinárodní migrace může být užitečná, za předpokladu, že je dobře řízena. Může přispět k rozvoji a prosperitě jak zemí cílových, tak těch, odkud migranti odcházejí.⁷ Nejdůležitější však je, že může napomoci samotným migrantům. Zcela jisté je, že migrace jako celosvětový, stále narůstající fenomén, který k sobě bude stále více přitahovat pozornost nejenom politických aktérů (Popovová, 2011).

Za zamyšlení stojí i skutečnost, že imigrace již nyní nabývá na důležitosti pro mnohé země Evropské unie, a to z důvodu dlouhodobé stagnace až mírného úbytku obyvatelstva. Orgány Evropské unie již dlouhá léta upozorňují na možné budoucí problémy způsobené demografickým vývojem ve větší části zemí Evropy. Charakteristickým rysem je zejména značný pokles obyvatel v produktivním věku. Již z toho důvodu je více než zjevné, „že bez určité míry podporované migrace by sociální standard Evropské unie nebyl dlouho udržitelný“ (Scheu, 2011).

4.1 Nejednotná definice migrace/ migrantů

Pojem „mezinárodní migrace“ není definován jednotně. Různí autoři či studie vymezují migraci dle svých specifických potřeb. Tak například King (2008) vysvětluje obecný proces migrace jako „*pohyb lidí z jednoho místa či země na druhé, kde se chtějí nově usadit*“. Jednoduché vysvětlení, avšak neodrážející hloubkou toho, co vše fenomén migrace v sobě obnáší pro dnešní svět. Štica (2010) prohlubuje a vymezuje definici migrace o tři konkrétní prvky: 1) opuštění země původního či předchozího pobytu, 2) překročení mezinárodně uznávaných hranic a 3) jedinec, který překročil hranice jiné země, v ní musí setrvat nějaký delší časový úsek. OSN (2014) tento nutný „delší časový úsek“ konkretizuje na jeden rok. Definice migrace OSN v sobě spojuje vše výše uvedené, za mezinárodního migranta je tedy považována ta osoba, která setrvává mimo svou původní vlast déle než jeden rok bez ohledu na to, zda tato osoba migrovala dobrovolně či nuceně. IOM (2014) používá téměř stejnou definici, pouze s tím rozdílem, že za migranta považuje takovou osobu, která žije mimo místo svého původního

⁷ Zlepšení by mohlo nastat například v oblasti zaslání remitencí. Pokud by cílové země nastavily formální podmínky tak, aby i migranti měli běžně přístup k bankovním účtům, nebylo by tak časté, že cizinci jsou nuceni část svých výdělků rodině zasílat do země původu neoficiální cestou, na níž trátí jak oni, tak země odkud jsou peníze zasílány. Pokud by šly tyto finanční prostředky přes oficiální instituce, prosperovaly by z toho obě strany. Migrace mohou rovněž posílit vztahy a vazby. V této souvislosti je zejména důležité, aby migrant i po přestěhování udržoval vazby s původní zemí, zejména kvůli udržení rodinných vztahů. Potřebné je rovněž docílit toho, aby relace obou zemí přispěly k lepšímu poznání důvodů k migraci a snahám nastavit podmínky tak, aby se případnému nechtěnému rozšiřování migrace zabránilo.

pobytu déle než jeden rok a tato osoba změnila místo pobytu dobrovolně z osobních důvodů za účelem sloučení rodiny nebo k nalezení lepších podmínek k životu.

V neposlední řadě je důležité zmínit, že ne všechny státy používají definici mezinárodní migrace podle OSN. Z tohoto důvodu je srovnávání dat a statistik ohledně počtů cizinců v jednotlivých zemích značně obtížné. Rovněž je nutno vzít v potaz, že každý stát si upravuje sám, jak bude zjišťovat počty cizinců ve své zemi. Jednotlivé země mají své vlastní pojetí a vymezení, koho považují za cizince/imigranta. V Evropě se definicí podle OSN řídí státy jako Velká Británie nebo Irsko. Jiné – například Norsko či Nizozemí – považují za imigranta tu osobu, která na jejich území pobývá po dobu delší než 6 měsíců. A ve Španělsku či Portugalsku dokonce stačí pobývat pouhé 3 měsíce, aby byla daná osoba zahrnuta do statistik jako imigrant (Europeum, 2010–2011). Nakonec je ještě vhodné upozornit na fakt, že se v Evropě nepostupuje jednotně ani v otázce statistického zařazení žadatelů (žadatelé o mezinárodní ochranu, uznání azylanti). Tito jedinci jsou většinou vedení v samostatných statistických kategoriích, ale existují i výjimky, jako třeba v Německu či Nizozemí, kde pro ně samostatná statistická kategorie vytvořena není a jsou zahrnováni mezi běžné imigranty (Chaloupková, Šalamounová, 2006).

4.2 Terminologie používaná při výzkumu migrace

Ve výzkumných pracích zabývajících se migracemi se používá specifická a ne vždy zcela jednotná terminologie. Pro usnadnění orientace v navazujícím textu bude vysvětlena ta nejužívanější.

Podle toho, jakým směrem migrace probíhá, mluvíme buď o *emigraci*, tedy pohybu vystěhování/vycestování směrem ven ze země anebo o *imigraci*, pohybu přistěhování/přicestování směrem do země. Imigrace může nabývat různých podob, jako je výše zmíněné legální či nelegální přistěhovalectví do země, podobu uprchlictví anebo žádosti o mezinárodní ochranu/azyl v cílové zemi (Rabušic a Burjanek, 2003).

Migranty můžeme dělit do mnohých kategorií, dle příčiny migrace a také její délky (podrobněji viz tab. 1).

Tab. 1: Rozdělení migrantů dle příčiny a délky migrace

Typ migrace	Popis migranta
Dočasní pracovní migranti	- typ migrantů, kteří odjíždí za prací mimo svou vlast pouze dočasně, přechodně, sezonně, po

	ukončení pracovního kontraktu se zase vrací zpět
Vysoce kvalifikovaní migranti	- chtěná pracovní síla i ve vyspělých zemích, většinou migranti s vysokoškolským vzděláním, upřednostňovaní na úkor ostatních migrantů (lékaři, inženýři, učitelé, atd.)
Neregulérní (ilegální) migranti	- migranti vstupující přes hranice cizí země bez náležité dokumentace opravňující k legálnímu vstupu
Uprchlíci definovaní Ženevskou úmluvou (1951) ⁸	- lidé pobývající mimo svou mateřskou zemi, kteří se nechtějí, nebo nemohou vrátit kvůli odůvodněnému strachu z pronásledování na základě rasy, národnosti, politického názoru či členství v určité sociální skupině
Žadatelé o azyl	- lidé vstupující do země za účelem zisku ochrany před pronásledováním, bez hledu na to, jestli skutečně splňují kritéria Ženevské konvence z r. 1951 pro uprchlíky
Rodinní příslušníci	- migranti usazující se v cizí zemi v důsledku dřívějšího usazení se jiného člena rodiny, často se o tomto typu migrace mluví jako o migraci za účelem sloučení rodiny
Navrátilci	- lidé vracící se zpět do země původu po nějaké delší době strávené v cizí zemi

Zpracováno dle Rabušice a Burjanka (2003, str. 13)

Uvedený výčet v tabulce není určitě vyčerpávající, doplnit lze ještě například *environmentální migraci* jakožto zvláštní kategorii těch migrantů, kteří neopustili svou vlast dobrovolně z vlastního rozhodnutí, ale byli k tomu přinuceni vnějšími přírodními vlivy, ať už z důvodu dlouhodobé devastace životního prostředí způsobené lidskou činností přímo (např. havárie jaderné elektrárny, výstavba velkého vodního díla, atd.), nebo způsobenou přírodními jevy obecně, včetně nepřímého zapříčinění člověkem (např. změny globálního klimatu).

⁸ Ženevská úmluva je mezinárodní úmluva o právním postavení uprchlíků. Byla přijata Valným shromážděním OSN v Ženevě v roce 1951 a vychází z čl. 14 Všeobecné deklarace lidských práv. Stanovuje, že každý jedinec je oprávněn vyhledat si v jiné zemi nové útočiště za předpokladu, že má oprávněné obavy z pronásledování a s ním spojeným ohrožením na životě v původní zemi. Vztahuje se na žadatele o azyl i uznání uprchlíků a zajištění všech práv těchto osob v zemi udělení této mezinárodní ochrany (OSN, 2014).

Různými dopady těchto primárních změn pak mohou být například záplavy, rozsáhlá dlouhá období sucha, častěji se vyskytující abnormální klimatické jevy jako El Niño/La Niña, častější a rozsáhlejší výskyt tornád a mnoho dalších. Všechny tyto jevy však mohou mít za důsledek nevratné změny v přirozeném životním prostředí člověka, v jejichž důsledku lidé nemohou setrvat na stejném místě a jsou nuceni odejít pryč (Bates, 2002).

Dalším termínem, který je potřeba přesně definovat, je pojem *cizinec*. Obecně je to jedinec žijící mimo zemi, kde se narodil, nebo jedinec odlišující se od majority jazykem či etnickou příslušností. V České republice je pojem *cizinec* chápán úžeji. Podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále v textu bude používáno pouze zákon o pobytu cizinců), se jako *cizinec* označuje taková fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, a to včetně občanů Evropské unie. „*Cizincem se tedy myslí ta osoba, která nemá české občanství, osoby s více než dvěma občanstvími, avšak ani jedno z těchto občanství není české a rovněž i osoby bez občanství*“ (Hradečná, Jelínková, Čížinský et al., 2011). Obvykle je dále rozlišováno, jestli se jedná o cizince legálního, tedy toho, jež splňuje veškeré potřebné náležitosti, aby mohl vstoupit a pobývat na území daného státu, a nelegálního/neoprávněného/neregulárního⁹ cizince, tedy toho, který vstoupil na území státu, ale nesplňuje všechny zákonem dané náležitosti (UNHCR, 2001–2014). Legální cizinci/migranti jsou ti, kteří si zažádali a rovněž získali dokumentaci daného státu, v němž chtějí pobývat (povolení k dlouhodobému nebo trvalému pobytu, krátkodobá či dlouhodobá víza k pobytu, atd.). Neregulární cizinci/migranti jsou ty osoby, které vstoupily na území státu bez potřebné dokumentace (bez víza, cestovního dokladu, s padělanými doklady, atd.) nebo legalitu svého pobytu pozbyly a oficiální cestou již nezískaly znovu. V tomto postavení se mohou osoby ocitnout velice snadno, například ztratí-li cizinec účel pobytu¹⁰ v zemi nebo nestihne-li si prodloužit víza a vyprší mu tak legální platnost jeho pobytu a dostane výzvu k vycestování ze země (Krchová, Víznerová, 2009; Hradečná, Jelínková, Čížinský et al., 2011). Počty nelegálních migrantů je však jen velmi těžké odhadovat, často se jedná o odhady příslušných institucí OSN,

⁹ Označení pro osoby, jež překročily hranice státu jiným než legálním způsobem. Vžitým pojmem, užívaným i ve stěžejních světových i evropských dokumentech, vždy byl pojem *nelegální cizinec/migrant/pracovník*. Avšak v posledních letech především v rámci Evropské unie sílí hlasy, aby bylo toto označení změněno, neboť slovo „nelegální“ vyvolává silné negativní konotace. Tento požadavek byl vznesen v Usnesení Evropského parlamentu ze dne 14. ledna 2009 o stavu dodržování základních práv v Evropské unii v letech 2004–2008, v čl. 159 (Hradečná, Jelínková, Čížinský et al., 2011). V tomto textu budou používány různé pojmy označující cizince, kteří nevstoupili na území státu legálně, avšak se stejnou vahou a bez rozdílu.

¹⁰ Účel pobytu – tím je myšlen hlavní důvod cizincem udaný při žádosti o vstup na území ČR, proč zde vlastně žádá o pobyt (např. zaměstnání, studium, sloučení rodiny, aj.).

neziskových organizací, nebo v případě ČR se berou v potaz data ze zpráv cizinecké policie dle počtu zadržených běženců (Palát, 2013).

Dalšími doplňujícími termíny, jež jsou pro dané téma rovněž relevantní (zejména mluvíme-li o problematice žadatelů o azyl a politikách k tomu přizpůsobených), jsou pojmy jako *bezpečná země původu* nebo *bezpečná třetí země*. Oba pojmy spolu vzájemně souvisí. *Bezpečnou zemí původu* se myslí takový stát, kde by nemělo existovat závažnější riziko pronásledování, což by jinak vedlo k oprávněným nárokům obyvatel takové země zažádat si o azyl v zemi jiné (Člověk v tísni, 2004). Jedná se tedy o zemi, kde jsou dostatečně respektována lidská práva a její státní orgány jsou schopny tato práva zajistit v souladu s platnými zákony. Jde o takový stát, který ratifikoval a dodržuje mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách. Pokud žadatel o mezinárodní ochranu přichází právě z takové země považované za *bezpečnou*, je jeho žádost vyřizována ve zrychleném procesu a v zásadě je mu „*azyl odepřen z důvodů shledaných jako bezdůvodné*“ (MVČR, 2014c).

Termín *bezpečná třetí země* pak znamená takovou zemi, kde žadatel o mezinárodní ochranu může najít ochranu jako utečenec a v níž byl fyzicky přítomen předtím, než přišel do jiné země, kde si oficiálně požádal o azyl. Pokud konkrétní stát, ve kterém je aktuálně podána žádost o azyl, uzná předchozí zemi pobytu žadatele za *bezpečnou třetí zemi*, může být žádost takového jedince vyřízena ve zrychleném řízení a žadatel je poslán zpět do takové země (Člověk v tísni, 2004; MVČR, 2014c). Těchto termínů lze i velice jednoduše zneužít v tom smyslu, že uzná-li země, kde si žadatel o azyl podal žádost, že země předchozího pobytu je *bezpečnou třetí zemí*, může bez jakýchkoliv dalších řízení a procedur takového jedince poslat zpět a přesunout tak administrativní zátěž a náklady na někoho jiného (podrobněji se tématem zabírají například Čepelka, Jílek, Šturma, 1997, str. 61–101).

V rámci sblížení politik Evropské unie, zejména ve snahách vzájemně sladit azylové procedury, proběhly taktéž snahy sjednotit společně seznamy těch zemí, které by byly považovány za *bezpečné země původu*. V rámci toho by pak u žadatelů z takových zemí probíhaly zjednodušená a zrychlená řízení a pro tyto jedince by bylo mnohem obtížnější získat v Evropské unii azyl (Euroskop, 2014). Evropské komisi se však doposud nepodařilo shodnout na těchto společných zemích a navíc bylo rozhodnuto, že každou jednotlivou žádost žadatele o mezinárodní ochranu je nutné projednávat individuálně.

4.2.1 Rozlišení pojmů uprchlík „a“ žadatel o azyl

V otázkách mezinárodní migrace jsou velmi často užívány pojmy jako *uprchlíci* či *azylanti/žadatelé o mezinárodní azyl*. Tyto dva termíny označují velmi podobné skupiny osob, avšak jejich přesný právní význam je rozdílný. Status azylanta či uprchlíka poskytuje stát jedincům jiného státu, kteří mají odůvodněné podezření, že jsou ve vlasti pronásledováni státem a jeho orgány, a to z důvodů politických, národnostních, rasových, náboženských či příbuzných. Tento status však nemohou získat ty osoby, které spáchaly nějaký trestný čin a v cizí zemi se chtějí ukrýt před spravedlností, a rovněž osoby o tento status usilující z jakýchkoliv ekonomických důvodů (Šturma, Honusková, 2012). Postavení uprchlíků a azylantů se liší především v míře práv, která mohou v novém místě pobytu uplatňovat.

Definice Ženevské konvence z roku 1951 vymezuje termínem *uprchlíci* takové osoby,

„které se nachází mimo svou vlast a mají oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, jsou neschopny přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítají ochranu své vlasti; totéž platí pro osoby bez státní příslušnosti nacházející se mimo zemi svého dosavadního pobytu následkem shora zmíněných událostí, a které vzhledem ke shora uvedeným obavám se tam nechtějí nebo nemohou vrátit. V případě osoby mající několik státních občanství, pojem „země jeho státního občanství“ se týká všech zemí, jejichž je státním občanem; žádná osoba však nebude považována za zbavenou ochrany země své příslušnosti, pokud se bez závažného důvodu založeného na oprávněných obavách vzdala ochrany jedné ze zemí svého státního občanství“ (dokumenty OSN, 2014).

Institut azylu/uprchlictví v nějaké podobě dnes uplatňuje 144 států světa. Česká republika jej zakotvuje v čl. 43 Listiny základních práv a svobod (MVČR, 2014b).

„Azyl v obecném smyslu vnímání je takový ochranný pobyt, který jeden stát poskytuje státnímu příslušníku jiné země nebo osobě bez státní příslušnosti v návaznosti na její oprávněné obavy z pronásledování v zemi původu ať už z politických, náboženských či jiných důvodů“ (Šturma, Honusková, 2012). V České republice jsou důvody pro udělení azylu specifikovány v samostatném zákoně č. 325/1999 sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (zákon o azylu).

Základním úkonem azylového řízení je posouzení, jestli je obava z pronásledování v domovské zemi opravdu oprávněná. To je pak předmětem zkoumání a prověřování v samotném vnitrostátním řízení, jehož detaily si určuje jinak každý jednotlivý stát. Tedy, každý stát si nastavuje vlastní vnitrostátní řízení v případě udělování azylu. Celkový rámec průběhu posuzování žádostí o azyl se naopak liší stát od státu poměrně málo, protože vychází z mezinárodních smluv, konkrétně z *Úmluvy o postavení uprchlíků z roku 1951* a k ní navazujícího *Newyorského Protokolu z roku 1967* (Čepelka, Jílek, Šturma, 1997).

Český zákon o azylu umožňuje vedle azylu udělit žadatelům i jinou formu ochrany, statut tzv. *osoby požívající doplňkovou ochranu*. Pod tímto termínem se rozumí takový cizinec, „*který nesplnil důvody pro udělení azylu, ale byla mu alespoň udělena doplňková ochrana po dobu platnosti rozhodnutí o doplňkové ochraně*“ (MVČR, 2014c). Tato ochrana je časově omezená, ale platí zásadně po dobu, po kterou se cizinec nemůže vrátit do země původu, neboť mu tam hrozí vážná újma¹¹ (Drbohlav, 2011). Jedná se tedy o jakousi nižší formu mezinárodní ochrany.

Největší rozdíl v pojmech uprchlík a azylant dle Šturmy a Honuskové (2012) pak spočívá především v době, po kterou jsou tyto statusy udělovány. Zatímco uprchlictví má převážně přechodný charakter a po odeznění nebezpečí se daný jedinec může vrátit zpět (dokonce pokud odezní reálné nebezpečí a on se může vrátit zpět do země původu, měl by tak učinit) nebo ho daný ochranný stát může i vyhostit, azyl je udělován trvale. A záleží pouze na vnitřních pravidlech každého státu, jaké podmínky si určí pro jeho udělování. Na rozdíl od toho pak uprchlík je status mezinárodní, každý stát je povinen danému jedinci toto postavení přiznat, byť na přechodnou dobu.

Počty uprchlíků se mohou meziročně výrazně měnit v důsledku nejrůznějších událostí, především pak jako následek ozbrojených konfliktů a válek, kdy se počty lidí hledajících útočiště v bezpečí mohou vyšplhat na tisíce až miliony. V současnosti je téma uprchlíků více než naléhavé vzhledem k mnoha probíhajícím konfliktům, například k nekončící občanské válce v Sýrii, hrozbám islámských radikálů působících v zemích na Blízkém východě, probíhajícím lokálními konfliktům v Africe a Asii, apod. Tyto okolnosti mají za následek obrovské množství uprchlíků v dnešním světě. Mnoho z nich se snaží dostat alespoň do sousedních klidnějších zemí,

¹¹ Za vážnou újmu se dle zákona o azylu považuje uložení nebo vykonání trestu smrti, mučení nebo nelidské či ponižující zacházení nebo trestání jiného druhu, dále vážné ohrožení života nebo lidské důstojnosti z důvodu svévolného násilí v situacích mezinárodního či vnitřního ozbrojeného konfliktu. Důvody pro udělení ochrany platí i tehdy, bylo-li vycestování cizince v rozporu s mezinárodními závazky ČR.

ale mnozí další se nelegálním způsobem snaží přesunout zejména do Evropy, kde žádají o udělení mezinárodní ochrany.¹²

Přestože v čistě právním pojetí nejsou pojmy azylant a uprchlík totožné, často se používají jako synonyma. Například King (2008) uvádí, že uprchlík a azylant je jedna a táž osoba, rozlišná pouze v označení. Doporučuje také používat pro uprchlíky termín politicky korektnější – *žadatelé o azyl*. V případě, že je jejich žádost kladně vyřízena, stávají se z nich azylanti v dané zemi. Toto pojetí je však dosti zjednodušující, protože část „neregulérních“ uprchlíků o azyl nežádá, aby se nevystavila alternativě nuceného návratu v případě záporného vyřízení žádosti. Značně odlišné pojetí pak například používá Centrum pro integraci cizinců, označující uprchlíky jako ty osoby, které utíkají z vlastní země před persekucí, ale žádná země dosud neuznala jejich status. Naopak azylanti jsou ty osoby, jejichž situace (ve smyslu návratu do původní země může znamenat ohrožení na zdraví i životě) je oficiálně uznána. Doplňkovou ochranu pak získávají ty osoby, u kterých je uznáno závažné nebezpečí na životě v případě návratu do země původu, avšak toto nebezpečí má přechodný charakter (CIC, 2012).

4.3 Důvody, proč migrovat

Studie příčin a popudů k migraci se často vytvářejí proto, aby mohlo být migraci zamezeno. Tento zájem má především vyspělý svět, tedy bohatší země severu, od dob ropné krize v 70. letech 20. století, kdy se tyto země staly citlivější na vstup migrantů na svá území. Tehdy to bylo především z obav ze ztráty pracovních míst pro vlastní občany. Studie se dále zintenzivňovaly se sílícími hrozbami mezinárodního terorismu, zvláště po událostech 11. září 2001 (Janků, 2006). Přitom většina příchozích migrantů nepředstavuje ani jednu z výše uvedených hrozeb. Jsou to lidé, kteří se pouze chtějí krátko či dlouhodoběji usadit v zemi ekonomicky vyspělejší či demokratičtější řízené. Existuje také množství lidí, kteří ačkoliv nežijí v příznivých podmínkách, ale v chudobě a vydělávají sotva na uživení sebe a své rodiny, se nikdy nerozhodli změnit místo pobytu, přestože by se mohli mít lépe. Jak totiž pokračuje Janků (2006), při rozhodování o emigraci jedince hrají velice důležitou roli mimo nezávislých vlastností prostředí, jako je minimální mzda v zemi či vymahatelnost práva, rovněž ty vlastnosti primárního sociálního prostředí, jako jsou vazby v rodině či s přáteli, nebo představa o životě jako takovém.

¹² Mezinárodní ochrana v českém pojetí je zastřešujícím pojmem pro azyl a doplňkovou ochranu. Česká republika tuto ochranu poskytuje právě těm příslušníkům třetích států nebo osobám bez státní příslušnosti, které jsou pronásledovány nebo jim hrozí skutečné nebezpečí a vážné újmy v původní zemi a tyto osoby si z těchto důvodů zažádaly v ČR o mezinárodní ochranu (MVČR, 2014).

Častěji se však v souvislostech s důvody k migraci mluví o tzv. „*push-pull theory*“. Dle Rabušice a Burjanka (2003) by tato teorie mohla být do češtiny přeložena jako *teorie vypuzování a přitahování*. Tento koncept vyjadřuje soubor faktorů, které migranta buď vyhánějí z původní země (tzv. „push“ faktory), nebo naopak přitahují (tzv. „pull“ faktory) do země cílové. První skupina faktorů, tedy „push“ faktory je charakteristická takovým souborem jevů, jež nějakým způsobem podněcují obyvatele k odchodu z místa dosavadního pobytu. Druhou skupinu naopak vytvářejí ty faktory, jež jedince podněcují k příchodu do země. V obou případech jsou kořeny popudu k migraci ukotveny v nestabilních sociálních, politických či ekonomických podmínkách země původu, jakými mohou být například prudký nárůst populace, vysoká nezaměstnanost, chudoba, vnitřní ozbrojený konflikt, nestabilní či opresivní režim, porušování lidských práv, a mnohé další (Stanojaska, 2012). Ve stejné studii je rovněž zdůrazněn fakt, že tyto faktory působí v jistých tocích: zejména jih-sever (ze zemí rozvojových směrem do rozvinutých), jih-jih, ze zemí postižených válkou či násilím do zemí stabilnějších.

Do skupiny „pull“ faktorů patří ty, jež migranty motivují/přitahují do cílové země pobytu. Mohou to být vlastně opačné jevy k „push“ faktorům, tedy lepší pracovní podmínky s vyšším platovým ohodnocením, vidina důstojnějších podmínek k životu a zajištění sebe sama i rodiny, stabilní bezpečnostní situace, vidina svobodnějšího praktikování náboženské víry, svoboda projevu a mnohé další. Výčet nejčastěji uváděných „push-pull“ faktorů je uveden v tab. 2.

Tab. 2: Faktory podněcující k emigraci či imigraci do přijímající země

„Push“ faktory	„Pull“ faktory
Nedostatek pracovních míst	Nabídka práce a pracovní uplatnění
Nízká či nekvalitní zdravotní péče	Vyšší mzdové ohodnocení
Propad k materiální chudobě	Lepší podmínky pro život
Diskriminace	Svoboda v oblasti politického rozhodování, náboženského vyznání, aj.
Znečištěné ŽP	Kvalitní a dostupná zdravotní péče
Nevhodné podmínky k bydlení, k životu	Přístup ke vzdělání
Válka či jiný ozbrojený konflikt	Rovné zacházení s osobami všeho pohlaví
Přírodní katastrofa (zemětřesení, záplavy)	Stabilní bezpečnostní situace země
Hladomor	Sloučení rodiny
Nesvobody v náboženské víře či v politickém rozhodování	Existence krajanských komunit v cílové zemi
Zastrašování	Liberálně nastavená imigrační politika cílové země
Oprávněné obavy z pronásledování	Ochota majoritní populace přijímat cizince
Oprávněné obavy z újmy na životě	

Zpracováno dle Paláta (2013) a volně doplněno

Podle studie Popovové (2011, str. 10) je rozsah současné mezinárodní migrace charakterizován značnou diferenciací. Tím je myšlen zejména fakt, že současně se země musejí vypořádat s různými typy migrace najednou – pracovní migrací, migrací za účelem sloučení rodiny, sezonní pracovní migrací, uprchlíky, atd. Na druhé straně pak tato vzestupná tendence migrace naráží na nejrůznější migrační politiky cílových zemí, které se snaží regulovat příliv cizinců na svá území. Avšak i toto má dvojí povahu. Obecně lze říci, že migrační politiky cílových zemí jsou nastavovány tak, aby podporovaly a zjednodušovaly příliv vysoce vzdělaných či kvalifikovaných cizinců do země a naopak co nejvíce omezily, odradily ty nekvalifikované, neboť ti jsou často vnímáni jako obtížně zaměstnatelní, respektive jako potenciální zátěž pro sociální systém cílové země. Avšak ani toto tvrzení není takto jednoznačné. Drbohlav (2001) se domnívá, že proti výše zmíněné filtraci imigrace „*různě brojí podnikatelské kruhy vyspělých společností, kdy jejich touha po levné pracovní síle je neukojitelná*“. A také nutno dodat, že pokud by i nadále byly imigrační politiky vyspělých zemí nastaveny příliš odmítavě vůči mezinárodním imigrantům, přičemž by se zároveň nijak pozitivně nezměnila současná úroveň porodnosti a úmrtnosti, většině vyspělých zemí bude hrozit obrovský úbytek obyvatelstva (Drbohlav, 2001). (Více k tomuto tématu například studie Burcina, Drbohlava, Kučery (2008): *Možnosti migračního řešení perspektivního úbytku a demografického stárnutí obyvatelstva České republiky*).

Jak již bylo dříve zmíněno, obecně předpokládáme, že migrace je buď to dobrovolná, nebo nucená, přičemž za nucenou považujeme takový typ migrace, kdy jedinec musí opustit vlast z jiných než jím zapříčiněných důvodů. Může se jednat o pronásledování státním aparátem nebo jeho složkami z důvodu jiné náboženské víry, jiného politického smýšlení v zemích s represivním režimem. Taktéž tam, kde zuří po delší dobu ozbrojený konflikt či dokonce válka, se není čemu divit, když se lidé rozhodnou opustit svou vlast (King, 2008). V uvedených příkladech jde bezesporu o migraci nucenou, protože v případě, že by jedinec nadále setrval ve vlasti, mu pak může hrozit vážné ublížení na zdraví či životě.

Zdaleka ne tak jednoznačná je ale například migrace otce, který není schopen ve vlastní zemi najít adekvátně placenou práci a migruje proto do zahraničí. Podle většinového chápání jde o ekonomického migranta, tedy o migranta dobrovolného. I v takovém případě lze o dané situaci uvažovat poněkud humánněji. Bezpočet vnějších okolností, pravděpodobně neovlivnitelných, donutilo muže opustit rodinu, zprerhat sociální vazby v místě bydliště a odejít za prací do ciziny právě proto, aby finančně zajistil své nejbližší. Nedá se však jednoznačně předpokládat, že rozhodnutí bylo dobrovolné z důvodu, aby se stal ekonomicky zajištěnějším.

Jiným, v jistém smyslu podobným, příkladem může být emigrace ženy za účelem sloučení rodiny. Představme si např. tuto situaci: manžel již dříve odcestoval do jiné země, kde měl možnost pracovního uplatnění na dobře placené pozici (minimálně v porovnání se zaměstnáním v zemi původu). Zpracoval se, zařídil se, a poté pomohl vyřídit veškerou potřebnou dokumentaci i své manželce, protože si přál, aby přijela za ním. Samozřejmě se předpokládá, že jeho žena odjede za manželem začít žít nový život. Dá se v takovém případě jednoznačně hodnotit tato migrace jako dobrovolná? I v jejím případě se asi nikdo neptá, zda chce či nechce opustit sociální vazby v zemi původu, je-li připravena žít v jiném kulturním prostředí, apod.

Výše naznačené ilustrační příklady demonstrují, že stanovisko, zda je migrace dobrovolná či nucená, nemusí být vždy jednoznačné.

4.4 Azylantí - cizinci se zvláštním postavením

V této části práce se ještě krátce zastavíme u pojmů *azyl/azylanti* ve vztahu k České republice. Vzhledem ke specifčnosti dané skupiny migrantů je nezbytné alespoň krátce přiblížit postavení této skupiny imigrantů žádajících zde o mezinárodní ochranu.

4.4.1 Legislativa ČR k udělování mezinárodní ochrany

Stejně jako samotná česká imigrační politika je považována za stále se vyvíjející, tak i příslušná legislativa, která upravuje podmínky vstupu žadatelů o mezinárodní ochranu na naše území, prochází četnými změnami (Günterová, 2005). Pravidla pro tuto specifickou skupinu imigrantů určuje zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, který byl přijat v roce 1999 a v platnost vstoupil 1. 1. 2000 (zákon o azylu) (Zákony pro lidi, 2010–2014; UNHCR, 2014). Tento zákon byl v posledních málo letech několikrát novelizován (2002, 2006, 2013). Novela č. 2/2002 Sb., měla kromě jiného za cíl harmonizovat postupy českého azylového práva s právem EU (v rámci příprav ČR na vstup do EU). V roce 2006 byl přijat dodatek azylového zákona (č. 165/2006), který mj. výrazně mění azylovou terminologii. Žadatelé o azyl jsou nově v souladu s evropskými nařízeními označováni jako *žadatelé o mezinárodní ochranu*. Ta může nabývat dvojí podoby – tradiční azyl a nově zavedenou doplňkovou ochranu. Cizinci, jimž byl přiznán status uprchlíka, začali být nově označováni jako *azylanti* a osoby, které žádaly o status uprchlíka, začaly být nazývány jako *žadatelé o azyl* (Drbohlav a kol., 2011).

V České republice rozeznáváme dvě skupiny imigrantů po přiznání mezinárodní ochrany, a to: 1) azylanty a 2) cizince s doplňkovou ochranou. Jak bylo zmíněno výše, v případě osob s doplňkovou ochranou se jedná o nižší formu ochrany, než v případě zisku azylu. Podle § 12 zákona o azylu mají na azyl právo osoby z níže uvedených důvodů:

a) je[-li] cizinec pronásledován za uplatňování politických práv a svobod,

b) má[-li] odůvodněný strach z pronásledování z důvodu rasy, pohlaví, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro zastávání určitých politických názorů ve státě, jehož občanství má, nebo, v případě že je osobou bez státního občanství, ve státě jeho posledního trvalého bydliště.

Dalšími akceptovatelnými důvody pak mohou být dle § 13 důvody za účelem sloučení rodiny a podle § 14 důvody týkající se humanitárního azylu. Naopak v § 15 jsou uvedeny skutečnosti vylučující udělení azylu v ČR. Těmi mohou být například: „*pokud existuje důvodné podezření, že se cizinec žádající o mezinárodní ochranu dopustil trestného činu proti míru, válečného trestného činu proti lidskosti ve smyslu mezinárodních dokumentů obsahující příslušná ustanovení o takovýchto činech, nebo pokud se daný jedinec dopustil před podáním žádosti nepolitického trestného činu mimo území*“, atd. Velmi důležitým důvodem pro neudělení azylu (a bohužel vysoce frekventovaným) je situace, kdy cizinec žádá o tento status z ryze ekonomických důvodů, dále úmyslné uvedení nepravdivých údajů anebo pokud pochází z tzv. *třetí bezpečné země* nebo z *bezpečné země původu* (Zákon o azylu, § 15).

Důležité je mimo jiné zmínit, že ačkoliv je status azylu udělován trvale (až na výjimky), existuje i možnost odejmutí či zániku tohoto statusu. Důvody pro odejmutí azylu jsou uvedeny v zákoně o azylu (§ 17). Mezi ně patří například dobrovolné znovunabytí státního občanství toho státu, který dříve azylant opustil z odůvodněného strachu z pronásledování, či pouze dobrovolné pobývání v takovémto státě, nebo existují-li oprávněné důvody, že azylant představuje nebezpečí pro bezpečnost státu, v němž azyl získal. Výčet důvodů, jež vedou k zániku azylu, je specifikován v § 18. Patří sem zejména smrt azylanta, písemné prohlášení azylanta o dobrovolném vzdání se daného statusu nebo získání českého občanství (Šturma, Honusková, 2012; zákon o azylu).

Problematika žadatelů o mezinárodní ochranu spadá do kompetencí Ministerstva vnitra ČR, konkrétně pod Odbor azylové a migrační politiky (dále jen OAMP) (MVČR, 2014b). Tento odbor je zodpovědný za posuzování a vyřizování žádostí o udělení azylu (MVČR, 2014a).

Důležitým institutem je rovněž Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra ČR (dále SUZ MVČR), jež je výhradním provozovatelem přijímacích, pobytových a integračních azylových středisek v ČR (SUZ, 2014).

4.4.2 Řízení o udělení azylu

Řízení o udělení mezinárodní ochrany v České republice se řídí příslušným zákonem o azylu a mezinárodní úmluvou o právním postavení uprchlíků z r. 1951. Řízení začíná ve chvíli, kdy daný žadatel¹³ podá písemné či ústní sdělení žádosti o mezinárodní ochranu v ČR cizinecké policii a tato žádost bude zaprotokolována. Je nezbytně nutné, aby dané prohlášení bylo učiněno na území ČR (nesmí být podáno například prostřednictvím ambasády) a to na místech, jež jsou k tomu určena zákonem. V ČR tak může být učiněno na hraničních přechodech, v přijímacích střediscích, na odboru cizinecké policie krajského ředitelství policie nebo v zařízení pro zajištění cizinců (MVČR, 2014a). Po podání žádosti je cizinec povinen se dostavit do přijímacího střediska, kde musí zůstat po celou dobu absolvování základních vstupních procedur (obvyklá doba jsou čtyři týdny). V rámci nich se mimo jiné podrobí sejmutí otisků (kvůli ověření, jestli není v databázi jiného státu EU o řízení o udělení mezinárodní ochrany¹⁴), lékařské prohlídce a jsou s ním též vedeny pohovory o důvodech žádosti. Po celou dobu je mu zdarma poskytováno ubytování, strava, psychologické poradenství. V České republice jsou dvě taková střediska: 1) Tranzitní prostor mezinárodního letiště Praha–Ruzyně (nově Letiště Václava Havla–Praha) a 2) Zastávka u Brna (SUZ, 2014; Šturma, Honusková, 2012, str. 95). Po absolvování základních procedur je cizinec přemístěn do jednoho z pobytových středisek v ČR, kde vyčkává na rozhodnutí (PoS Kostelec nad Orlicí nebo PoIS Havířov).

OAMP by měl o žádosti rozhodnout do 90 dnů (MVČR, 2014a). V praxi to však bývá mnohem delší doba (řada žadatelů čeká na vyřízení žádosti i několik let). V zásadě je mezinárodní ochrana ve formě azylu přiznána těm osobám, které splňují důvody pro udělení azylu dle mezinárodní úmluvy z r. 1951. Pravomocným se rozhodnutí stává dnem, kdy je doručeno žadateli. Pokud je však vyřízeno negativně, tedy žádost je zamítnuta, dostane žadatel výjezdní příkaz k vycestování ze země. Proti danému rozsudku má žadatel právo podat žalobu

¹³ Žadatelem o mezinárodní ochranu však může být pouze cizinec ze třetí země, neboť cizinci ze zemí EU nesmí žádat o udělení mezinárodní ochrany na území jiného státu EU. „*Takové žádosti by byly relevantní k posouzení pouze za předpokladu, že by jejich domovský stát dlouhodobě a závažně porušoval zásady svobody, demokracie a dodržování lidských práv. Panuje totiž předpoklad, že státy EU důsledně dodržují lidská práva a ochraňují své občany, kteří tudíž nemají důvod hledat ochranu v jiném členském státě*“ (Šturma, Honusková, 2012, str. 96).

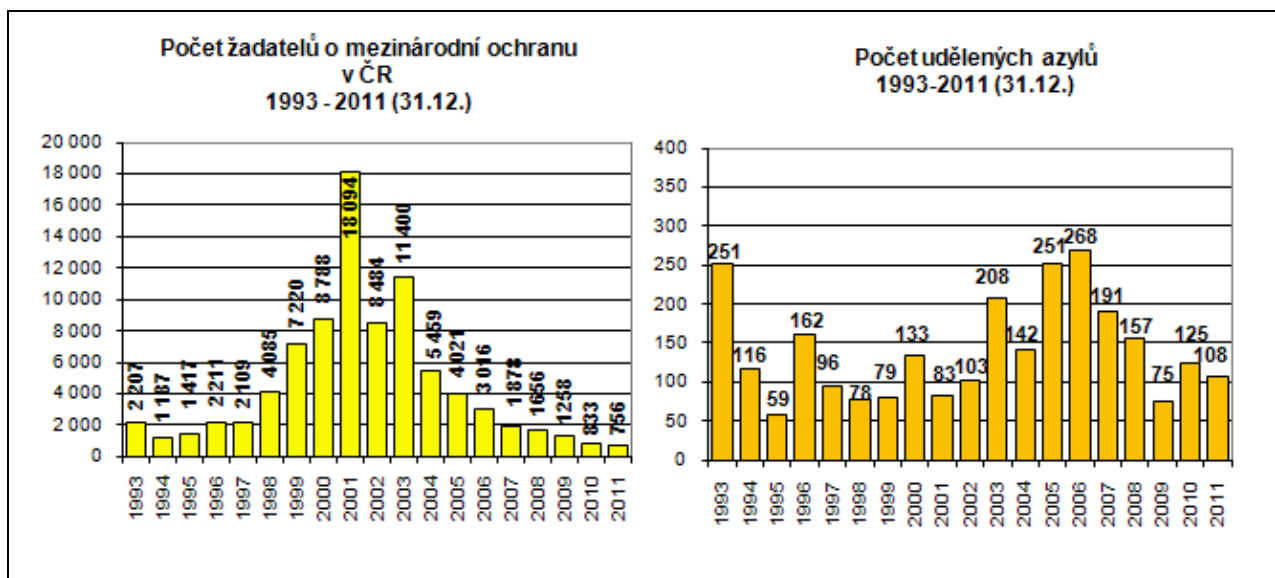
¹⁴ Jedná se o tzv. Dublinské nařízení – nařízení Rady EU o určení jediného státu v rámci členských zemí, který bude posuzovat žádost o mezinárodní ochranu. Toto nařízení má zabránit tomu, aby daný žadatel podal žádost současně ve více zemích a tím si zvyšoval šance na získání daného statusu v některé ze zemí EU. Členskými zeměmi zabraňuje v přehazování žádostí mezi sebou či využívání principu tzv. třetí bezpečné země (MVČR, 2014g).

k příslušnému krajskému soudu. Ten sice nemá pravomoc rozhodnout o udělení/neudělení azylu, ale může rozhodnutí OAMP potvrdit nebo vrátit k opětovnému projednání. V případě neúspěchu při opětovném projednávání má cizinec ještě poslední možnost odvolání, může podat kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu v Brně. V případě neúspěchu je pak povinen odcestovat z České republiky (Günterová, 2005).

Pokud je cizinci přiznána forma ochrany v podobě azylu, získává automaticky trvalý pobyt na území České republiky (od vydání trvalého pobytu má poté možnost zažádat po pěti letech o české občanství). Existují i možné výjimky: může se stát, že zákonem daná lhůta bude odpuštěna a azylant tak získá české občanství okamžitě. Azylant má v mnoha ohledech totožné postavení jako český občan, zejména v oblasti zaměstnání či podnikání, přístup ke zdravotní a sociální péči, nemusí platit poměrně nákladné komerční pojištění jako ostatní cizinci. Za kladný postoj k azylantům ze strany České republiky můžeme považovat možnost účastnit se *Státního integračního programu*, který je zacílen na pomoc v začleňování do české společnosti. V rámci programu je azylantům pomáháno v oblasti bydlení – ať už z hlediska jeho zprostředkování nebo příspěvku na hrazení nájmu. Rovněž je zde poskytována možnost navštěvovat pro tyto osoby bezplatné kurzy českého jazyka (Šturma, Honusková, 2012).

4.4.3 Počty azylantů v ČR

Získat azyl v České republice není jednoduché, především pak samotný proces vyčkávání na ověřování údajů a posuzování žádostí je velice zdlouhavý. Navíc vývoj počtu žadatelů o udělení azylu reaguje na mnoho podnětů, například na politickou situaci v zemích původu, ozbrojené konflikty ve světě, obecnou nestabilitu v zemích původu. Počty žadatelů ovlivňuje bezesporu také aktuální legislativní nastavení v oblasti azylové a migrační politiky v přijímajících zemích (Pavlík, Kučera, 2002). Poněkud odmítavý postoj České republiky udělovat azyl se v počtech azylantů v ČR viditelně promítá. Jedná se o poměrně zanedbatelné počty vzhledem k počtům ostatních cizinců. Můžeme tedy konstatovat, že z kvantitativního hlediska nejsou v ČR významnou skupinou ani žadatelé o azyl, ani samotní azylanti (Drbohlav a kol., 2011). Podle Českého statistického úřadu (2013a) získalo za období 1993–2011 v České republice azyl pouhých 2685 cizinců z celkového počtu 86 079 žadatelů (viz obr. 1). Jak můžeme vyčíst z grafu, od roku 2004 (vstup České republiky do EU) se markantně snižoval počet žadatelů o mezinárodní ochranu v ČR. Příčinou toho byla a je nová azylová politika zavedená v souladu s úpravami EU.



Obr. 1: Vývoj počtu žadatelů o mezinárodní ochranu vs. počet udělených azylů v období 1993-2011 (ČSÚ, 2013a).

Srovnáme-li nejaktuálnější data posledních tří let (2010–2012), demonstrují pokles jak žádostí o uznání mezinárodní ochrany na území ČR, tak i počty samotných vydaných udělení. V roce 2010 si v České republice nově zažádalo o formu mezinárodní ochrany 833 žadatelů, ve stejném období získalo ochranu 229 cizinců, a to v poměru 125 osob, jež zde získaly azyl a 104 osoby, které získaly doplňkovou ochranu. V následujícím roce bylo podáno ještě o něco méně žádostí (756). Z toho ve prospěch žadatelů jich kladně bylo vyřízeno 369, v poměru 108 udělení azylu a 261 udělení mezinárodní ochrany. Poslední dostupná data k roku 2012 vykazují 752 nově podaných žádostí, přičemž v daném roce bylo kladně vyřízeno 198 žádostí, v poměru 49 udělení azylu a 149 udělení doplňkové ochrany (ČSÚ, 2011; 2012; 2013b). Uvedené statistiky zahrnují pouze první projednávání žádostí o azyl, nejsou zahrnuty případy opětovného projednávání těch žádostí, které byly v minulých letech zamítnuty.

Co se týče národnostního složení žadatelů o mezinárodní ochranu v ČR, k roku 2012 žádali o tuto ochranu migranti z 59 zemí světa. Stabilně nejvíce žadatelů pochází z Ukrajiny, dále pak z Ruska, Běloruska, Vietnamu. V letech 2011–2012 byly také podány žádosti početnějších skupin občanů Mongolska, Arménie, Kyrgyzstánu, Kazachstánu nebo Afghánistánu (ČSÚ, 2012; 2013).

5. Cizinci v České republice

V této kapitole se dostáváme konkrétněji k problematice zahraničních migrantů/cizinců v České republice. Úvodem bude stručně nastíněna historie vývoje pohybu osob jiného státního občanství do země od období před vznikem samostatné České republiky až do současnosti. Záměrem této kapitoly je popsat českou imigrační politiku a s ní související legislativu, rozdělení a práva cizinců jak ze zemí EU, tak občanů třetích zemí. Pokud nebude uvedeno jinak, počty cizinců i řešená problematika nebude zahrnovat cizince žádající v České republice o udělení některé z forem mezinárodní ochrany, ani ty osoby, jimž byl status přiznán.

5.1 Zahraniční migrace do ČR v novodobé historii

5.1.1 Migrace v období 1945–1989

Pohyb zahraniční migrace v období před vznikem samostatné České republiky lze charakterizovat stručně dle etap, v jakých se náš stát zrovna nacházel. V době komunistického Československa, tedy po roce 1948, byla zahraniční migrace do země zcela zanedbatelná. Vzhledem k režimu, který u nás tehdy panoval, lze konstatovat, že naše země byla izolována od zbytku světa, dokonce i v rámci kontaktů zemí východního bloku byl pohyb obyvatelstva omezen (Drbohlav a kol., 2010).

Pro období mezi léty 1948 až 1989 byly důležité dvě události, které významně ovlivnily zahraniční migraci. Prvním milníkem byl již zmíněný rok 1948 a nástup komunistické strany k moci, druhým pak invaze vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968. Obě tyto události zapříčinily, že se více obyvatel snažilo z Československa vycestovat, než se přistěhovat. Odhady, kolik obyvatel v tomto období opustilo náš stát, se pohybují okolo 500 tisíc lidí (Brouček, Grulich, 2012; Drbohlav a kol., 2010). Československo bylo v uvedeném období jednoznačně zdrojovou zemí migrace. Co se týče migračních pohybů, legální vystěhování byla zcela omezená a častou praktikou se stávala spíše politicky motivovaná nelegální emigrace československých občanů do západního světa (Čermák, Jánská, 2011). Nejčastěji se jednalo o osoby, které utíkaly ze země kvůli tehdejší politické situaci, názorům, a snažily se v cizině začít svobodnější život. Mnozí si v zahraničí zažádali o azyl, který následně skutečně získali. Samozřejmě existovala i imigrace, svým objemem ale neporovnatelně slabší než emigrace. Navíc se převážně jednalo o řízené příchody zahraničních dělníků z politicky spřátelených zemí, se kterými měla ČSSR uzavřeny mezivládní dohody, jako například s Vietnamem, Kubou, či Polskem (Szurman, 2012). Tyto spřátelené země poskytovaly pro Československo levnou pracovní sílu a na oplátku těmto

vysílaným migrantům bylo umožněno zde nabýt nových zkušeností, získat profesní zdokonalení a navrátit se do země původu jako kvalifikovanější pracovníci (Brouček, Grulich, 2012). Mnozí autoři, namátkou můžeme uvést Čermáka a Jánskou (2011), se ve svých textech zamýšlejí nad důsledky dlouholetého pasivního salda zahraničních migrací, za hlavní důsledek uvádějí zvýšení etnické homogenity obyvatelstva v tehdejších státech.

Česká republika nedisponuje nijak dlouhou imigrační historií v důsledku prozatím krátkodobé zkušenosti se zahraničními migranty. Češi proto v minulosti neměli prostor pro poznávání jiných kultur, pro výměnu zkušeností s imigranty z cizích zemí a rovněž pro poznání mezinárodního prostředí. Následkem toho nebyla česká společnost později připravená (nebo se tak alespoň jeví) přijímat socio-kulturně odlišné obyvatelstvo (Brouček, Grulich, 2012).

Nad českou nepřipraveností na soužití s cizinci s odlišným způsobem života se zamýšlí i Petráš (2011). Vedle již zmíněné velmi krátké přímé zkušenosti s migranty uvádí další dva podstatné faktory: 1) naše nepřilíš početné imigrační proudy před rokem 1989 byly vždy tvořeny „bezproblémovými“ skupinami přistěhovalců, tedy národnostně velmi podobnými obyvateli (například Češi žijící ve Volyni či Vídni vracející se zpět po roce 1945, nebo Romové, přicházející k nám z východního Slovenska, kteří se měli asimilovat), 2) že v českých zemích nikdy neexistovalo kosmopolitní centrum a vzhledem k naší poloze jsme ani neměli žádný důležitý přístav, nebo jiná podobná místa, kde by byla možnost střídat se a být v kontaktu s cizími kulturami.

5.1.2 Migrace po roce 1989

Zlomovým rokem pro imigraci k nám byl revoluční rok 1989. Změnily se poměry nejenom v Československu, ale i na mezinárodní scéně. Padla „železná opona“ a obecně začalo docházet k politickým i ekonomickým transformacím. Opět lze stanovit dva mezníky korespondující s historickými převraty: rozdělení Československa a vznik samostatné České republiky 1. 1. 1993, a poté vstup do Evropské unie 1. 5. 2004. Jak píše Drbohlav a kol. (2010), tyto dvě události způsobily zcela zásadní změny týkající se nárůstu imigrace. Především fakt, že z České republiky se jako ze země emigrace stala země imigrační.

Zejména v prvních letech po rozdělení Československa se dá mluvit o ukončení přistěhovalectví Slováků a slovenských Romů a také o poměrně liberální české přistěhovalecké doktríně (Petráš, 2011). Přípravy na vstup do Evropské unie poté velice ovlivnily otázky zahraniční imigrace, především ve snahách migraci regulovat v souladu se zájmy společné Evropy, jak jsme již poznamenali výše.

Česká republika se v počátcích své samostatnosti v oblasti migračních toků stala spíše zemí *tranzitní*.¹⁵ V období na začátku 90. let 20. století se jednalo především o migrační proudy obyvatel směřujících ze zemí bývalého SSSR na Západ¹⁶. Co se týče samotných cizinců přicházejících do České republiky, nejčastěji se jednalo o občany Ukrajiny, Běloruska, Ruska nebo Polska (Pavlík, Kučera, 2002; Rákoczyová, Trbola, 2012). Postupem let se z ČR stala země, která svým ekonomickým růstem přitahuje zahraniční imigranty hledající zejména možnost uplatnit se na našem trhu práce. Dnes můžeme o Česku mluvit rozhodně jako o zemi imigrační, jež se stává ryze cílovou destinací pro migranty z nejrůznějších důvodů, především těch ekonomických. Česká republika je dokonce spolu s Velkou Británií, Dánskem či Irskem řazena k předním evropským zemím, kde vysoce převládá pracovní imigrace nad imigrací z ostatních důvodů (Scheu, 2011).

Vývoj migrantů na území ČR úzce souvisí s vývojem české imigrační politiky, která upravuje a reguluje vstup cizinců na naše území. Obecně platí, že v případě liberálnějších nastavení se dá očekávat zvýšený vstup cizinců k nám a naopak přísná omezení a regulace snižují přístup a tím i počet imigrantů na našem území. Jednotliví autoři rozdělují vývoj imigrační politiky do různých fází, nejčastěji se však odkazují k rozdělení, jež provedli Barša a Baršová (2005). Toto hojně využívané dělení české imigrační politiky vychází z myšlenky liberálního a restriktivního nastavení samotných migračních pravidel (Kušniráková, Čížinský, 2011). Podle Baršových můžeme vývoj rozčlenit zhruba do pěti období:

1) Léta těsně po revoluci (1990–1996), která jsou označována jako poměrně liberální období. Staré struktury se nahrazovaly novými, neexistovaly ještě žádné integrační politiky a samotná migrační politika nepatřila k prioritním zájmům našich politiků. Po otevření hranic vstupovalo na území Československa (od roku 1993 České republiky) výrazné množství cizinců. Vzhledem k předpokladu, že tato imigrace bude dočasná, neregulovala vláda tyto krátkodobé ani dlouhodobé pohyby¹⁷. Zájem byl kladen pouze na evidování příchozích imigrantů a případné řešení možných trestních přestupků proti právnímu řádu. Přijímání cizinců se řídilo zákonem č. 123/1993 Sb., o pobytu cizinců na území České a Slovenské Federativní republiky.

¹⁵ Migrant přichází na dané území s úmyslem nezůstat zde dlouho, ale přesunout se do země jiné, do jím a priori zvolené cílové země. Tato doba může být různě dlouhá, počínaje několika dny až třeba po několik let. Migrant, který tak koná, má vymyšlený plán, jež zahrnuje trasu, způsob přepravy i získání prostředků v tranzitní zemi (Člověk v tísni, 2004).

¹⁶ Země, které nebyly spjaty s komunistickými režimy a v očích obyvatel z postsovětských zemí byly vnímány jako země rozvinuté, bohaté, pokrokové.

¹⁷ Oproti tomu politiky zaměřené na cizince, kteří zde chtěli žít trvale, byly přísně nastavené (Leontiyeva, 2011).

2) Období 1996–1999 je naopak označováno jako restriktivní. S pokračujícím nárůstem zahraničních migrantů i s ohledem na budoucí vstup do EU se objevily první snahy danou problematiku institucionalizovat. Tyto snahy byly završeny přijetím dvou stěžejních zákonů – nového cizineckého zákona (č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců) a zákona č. 325/1999 Sb., o azylu. Významnou změnou bylo především zavedení vízové povinnosti pro občany třetích zemí a úprava podmínek pro získání trvalého pobytu či občanství v ČR. Oba zmíněné zákony jsou i po častých novelizacích doposud stěžejními úpravami migrační a azylové politiky v České republice (Petráš, 2011).

Koncem devadesátých let je pomyslně završen neustálý a vysoký nárůst cizinců v ČR započatý roku 1993 (v roce 1993 bylo na našem území zaznamenáno 70 tisíc, v roce 1996 pak 199 tisíc cizinců a k roku 1999 pobývalo v Česku 229 tisíc cizinců) (ČSÚ, 2014b). V 90. letech se dávalo imigrantům jako nejčastější důvod pro udělení pobytového statutu povolení k podnikání anebo pracovní povolení (Pavlík, Kučera, 2002).

3) V období 2000–2004 se pokračovalo v trendu regulovat a zpřísnovat vstup a pobyt cizinců na území ČR. Období je charakteristické nárůstem zájmu české společnosti o migrační problematiku a také pokračováním ve sbližování českého práva s unijním. Zároveň se však začaly projevovat i první snahy o komplexnější a samostatnější přístup k migrační a přistěhovalecké politice. Významným dokumentem přijatým v tomto období se staly *Zásady vlády v oblasti migrace cizinců*¹⁸, přijaté v roce 2003. Jednalo se o přihlášení vlády k problematice migrace a ustanovení základních postojů ve vztahu k migraci. Zároveň se jednalo o rámcový dokument pro vytvoření koncepce imigrační politiky ČR (Leontiyeva, 2011). Třetí období je završeno vstupem ČR do EU, kdy došlo k novelizaci zákona o pobytu cizinců. K nejpodstatnějším novinkám v oblasti imigrační politiky patřilo rozšíření kategorií pobytu a nové dělení cizinců na občany EU a občany třetích zemí.

4) Doba označovaná jako neoliberální (2005–2007, popř. 2008) se vyznačovala nízkou mírou nezaměstnanosti a silným ekonomickým růstem, zároveň však nedostatkem pracovní síly, v jehož důsledku stoupala poptávka po levné (nekvalifikované) zahraniční pracovní síle, kterou nebylo možné uspokojit z domácích zdrojů. Počet cizinců v České republice se zvýšil téměř dvojnásobně: podle údajů z ČSÚ (2014b) žilo na území ČR v roce 2005 okolo 278 tisíc cizinců, tento počet se v roce 2008 vyšplhal až na 439 tisíc cizinců.

¹⁸ Zmiňují zásady, mimo další například ty, které se dotýkaly podpory legální a dlouhodobě prospěšné migrace pro Českou republiku, boj proti migraci nelegální či závazek spolupracovat s nevládními organizacemi a občanskou společností, aj.

5) Etapa od roku 2008 sahající do současnosti je charakteristická rozsáhlou ekonomickou krizí v r. 2008/2009, kvůli níž mnoho lidí přišlo o práci. V souladu s tímto se projeví snahy zredukovat zahraniční pracovní sílu u nás ve prospěch českých občanů. Migrační politiky se opět mírně zpřísnily.

Na uvedeném dělení lze doložit, jak se vyvíjela nejen česká imigrační politika, ale rovněž též přístup Česka k imigrantům. V momentech, kdy to situace vyžaduje a pro jakékoliv posílení státu se emigrace jeví jako prospěšná, jsme jí nakloněni. Pokud by však měla ohrožovat české občany, například ve vztahu k nedostatku práce, pravidla budou regulována v neprospěch přichozích cizinců.

5.2 Současná imigrace do České republiky – od roku 2008

Imigrace do České republiky pokračuje, zaznamenáváme však proměnlivý trend. Migrantů přichází méně kvůli celosvětové ekonomické krizi, která přivodila zpřísnění opatření zavedených Českou republikou. Klíčovým důvodem změn podmínek pro migranty byla skutečnost, že země EU a Česká republika zvláště, se naráz potýkaly s nárůstem domácí nezaměstnanosti vlastních občanů. Proto k druhému poklesu cizinců na našem území (první zaznamenán v roce 2001) dochází v letech 2008–2009, kdy se počet cizinců výrazněji snížil na 426 tisíc k 31. 12. 2010 (oproti 439 tisícům cizinců v roce 2008). V následujících letech až doposud pak počet imigrantů každým rokem opět mírně rostl (ČSÚ, 2014b).

Lze přesto konstatovat, že i přes veškeré legislativní překážky vůči cizincům představuje ČR zemi, která nabývá na přitažlivosti pro zahraniční imigranty. A přestože ve vztahu k ostatním zemím Evropy se nejedná o mimořádné množství cizinců, z hlediska České republiky pak určitě ano, neboť jak píše Rákoczyová a Trbola (2012) „...z hlediska ČR jde o výrazný krok směrem k národnostní a etnické diverzitě, která je spojena s novými nároky na udržení vnitřní integrity české společnosti“. Zároveň dodávají, že se stáváme cílovou zemí především pro imigranty z ekonomicky slabších zemí geograficky položených na východ od českých hranic.

Ačkoliv se česká migrační politika ve svých počátcích vyvíjela a podléhala politikám EU (v rámci snah plně se začlenit a splynout s ostatními členskými státy a jejich politikami), v poslední době jsou vidět větší snahy o vlastní nastavení jejích pravidel. Tyto snahy mimo jiné dokazují i činy vlády. V roce 1999 byl vypracován dokument *Zásady koncepce integrace cizinců*

na území ČR¹⁹ a byla vytvořena též speciální integrační politika pro přistěhovalce (více například Scheu, 2011, s. 93–113).

Podle posledních dostupných informací, které MVČR (2014o) shrnuje ve *Zprávě o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky 2013* bylo k 31. 12. 2013 v České republice evidováno celkem 441536 cizinců s povoleným pobytem (z celkového počtu obyvatel České republiky tvoří něco málo přes 4 % obyvatel). Z toho cca 214 tis. představují cizinci žijící zde trvalea 202 tis. jsou cizinci s přechodným pobytem²⁰. V rámci daného celkového počtu cizinců pak v obou kategoriích jednoznačně převažují občané Ukrajiny (105 239), Slovenska (90 948) a významný počet tvoří i občané Vietnamu (57 406) (MVČR, 2014o; Rákoczyová, Trbola, 2012). Většina příchozích cizinců u nás je ze třetích zemí, pokud bychom chtěli porovnávat obě skupiny co do počtu, pak občané EU tvoří zhruba 193 tisíc obyvatel a občané třetích zemí pak skoro 277 tisíc jedinců (MVČR, 2014e; ČSÚ, 2013b). Vzhledem k faktu, že občané EU, byť v postavení cizinců, se mohou v rámci členských států volně pohybovat, ucházet o zaměstnání apod., naše imigrační politika se logicky zaměřuje spíše na úpravu vstupu, práv a povinností občanů třetích zemí a na kategorii ostatních cizinců (Hokovský, 2013).

Cizinců pobývajících v České republice může být o mnoho více. Lze však jen velice těžko odhadnout, kolik neregulérně žijících cizinců²¹ se na území nachází. Evidované údaje vypovídají jen o registrovaných cizincích a lze pouze hádat, jestli těch neregistrovaných je zde méně, nebo stejně vysoký počet jako legálně pobývajících (Drbohlav, 2010, str. 45–46).

Ne zcela přesná je zřejmě i statistika cizinců ze zemí EU. Ti mohou v ČR pobývat bez jakéhokoli povolení po libovolně dlouhou dobu, mají jen povinnost hlásit svůj pobyt v ČR po 30 dnech cizinecké policii, což není v praxi důsledně dodržováno. Z principu nejsou tito cizinci nikdy „neregulérní“: ilegální je jejich pobyt v ČR pouze v případě, že byli vyhoštěni.

¹⁹ Koncepce reaguje na skutečnost, že integrace cizinců (dotýká se pouze a především cizinců ze třetích zemí) je komplexní problematika dotýkající se několika oblastí. Proto počítá se zapojením všech aktérů, jež mají s danou problematikou co dočinění, např. vláda, neziskový sektor, regionální a lokální správa, akademický sektor, atd. První Zásady koncepce integrace byly vypracovány v roce 1999 a od té doby byly nesčetněkrát aktualizovány. Poslední platná verze je z roku 2013 a přináší úkoly pro realizaci integrační politiky právě v daném roce. Nese název Postup při realizaci aktualizované koncepce integrace cizinců – Společné soužití 2013.

²⁰ Za přechodný pobyt se pro účely dané statistiky považovali: 1) cizinci s pobytem na vízum k pobytu nad 90 dnů, 2) cizinci s povolením k dlouhodobému pobytu a 3) ty osoby, kterým bylo vydáno potvrzení o přechodném pobytu (občané EU a rodinní příslušníci občanů EU, jež jsou sami občany EU) a rovněž cizinci, kteří získali povolení k přechodnému pobytu, ačkoliv sami nejsou občany EU.

²¹ Část těchto migrantů je nejčastěji nalezena na základě pobytových kontrol. Podle MVČR (2014o) v roce 2013 bylo shledáno u 3 974 cizinců, že v ČR žijí neregulérně.

5.3 Státní orgány zapojené do řešení problematiky migrantů

Migrační a azylová politika České republiky je velice složitá a spleť (viz zmiňované zákony o pobytu cizinců a jejich novelizace). Na jejím utváření se podílí především vládní aktéři, nejdůležitější úlohu zastává Ministerstvo vnitra, jakožto hlavní orgán, do jehož gesce spadá problematika migrace obecně. Příslušný Odbor azylové a migrační politiky je rozčleněn do dalších přibližně dvaceti oddělení a do hlavní náplně jeho práce patří: regulace vstupu a pobytu cizinců na našem území, realizace a koordinace Státního integračního programu pro uznané azylanty, odpovědnost za realizaci a koordinaci Koncepce integrace cizinců a v neposlední řadě také činnost Správy uprchlických zařízení Ministerstva vnitra. Záběr ministerstva je velice široký, mnoho kompetencí na něj bylo přenášeno postupně (záležitosti dříve spadající do pravomocí cizinecké policie ČR).²² Zde například jmenujme řízení o udělování mezinárodní ochrany, rozhodování a udělování povolení k trvalému i dlouhodobému pobytu, zodpovědnost za integraci azylantů a cizinců s doplňkovou ochranou (Čižinský, 2009; Leontiyeva, 2011). V neposlední řadě do kompetencí MVČR spadá také rozhodování o udělování tzv. zaměstnaneckých (dříve zelených karet) a modrých karet.²³

Pravomoci cizinecké policie jsou dnes oproti létům minulým značně omezené. Většina kompetencí tohoto orgánu byla přenesena na OAMP MVČR. Cizinecké policii však pořád zůstává ochrana hranic, vykonávání pobytových kontrol a celá škála administrativních úkonů (přihlašovací povinnost cizinců, registrace změn biometrických údajů, hlášené změny bydliště, aj.).

Mezi další činitele, jež se velkou měrou zaslouhují o integraci cizinců (ale do jejich sféry vlivu již nespádají ani azylanti, ani osoby požívající doplňkovou ochranu), se řadí Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV), a to zejména z hlediska řízení pracovní migrace. Prostřednictvím Správy služeb zaměstnanosti spravuje totiž úřady práce odpovědné za vydávání povolení k zaměstnání. MPSV má za úkol evidovat zaměstnané cizince a jejich integraci na

²² Přenos pravomocí směrem k MVČR probíhalo postupně od roku 2006, a to zejména na základě kritiky nekvalitní práce cizinecké policie. Definitivní přenos kompetencí proběhl díky dvěma novelám cizineckého zákona v roce 2008 – Zákon č. 382/2008 Sb., zákon o zelených kartách; a Zákon č. 274/2008 Sb., doprovodný zákon k novému zákonu o Policii České republiky (Čižinský, 2009).

²³ Oba druhy karet (zaměstnanecké a modré) jsou projektem Ministerstva práce a sociálních věcí. Má zjednodušovat proceduru pobytu a pracovního povolení na území ČR pro cizince mimo EU. Žadatel, který získá příslušnou kartu, ji má ke konkrétní pracovní pozici na konkrétní dobu a získává tím též povolení k dlouhodobému pobytu na našem území, jedná se tedy o karty duální (MPSV, 2013; MVČR 2014m). Zaměstnanecká karta slouží k povolení pro jakékoliv zaměstnání, jež je volné a uvedené v registru volných pracovních míst na portále MPSV. Modrá karta je pak projektem k nalákání pracovních migrantů s vyšším dosaženým vzděláním. Zelené karty byly s platností od 24. 6. 2014 nahrazeny právě *zaměstnaneckými kartami*.

zdejší pracovní trh, stejně jako kontroly v oblasti dodržování pracovněprávních předpisů vůči cizincům (Čižinský, 2009; Leontiyeva, 2011).

Do řešení migrační problematiky vstupuje i Ministerstvo průmyslu a obchodu (dále jen MPO). Zodpovídá za podnikání cizinců obecně a zejména těch pracujících na živnostenské oprávnění, kterých je v republice hojné množství.

Podle Čižinského (2009) je velmi vlivné rovněž Ministerstvo zahraničních věcí (dále jen MZV ČR). Vydává cizincům ze třetích zemí krátkodobá víza a zpracovává žádosti o víza dlouhodobá. S lehkou nadsázkou můžeme shrnout, že bez MZV ČR nemůže žádný cizinec ze třetí země přicestovat a pobývat v zemi legálně.

Na integraci cizinců se dále podílí celá řada státních i nestátních orgánů, jež se zabývají problematikou a ochranou lidských práv, nebo finanční úřady vykonáváním daňových kontrol. Mnoho zapojených aktérů však způsobuje nedostatečnou míru spolupráce, což je odbornou veřejností často kritizováno (například Čižinský, 2009; Kušniráková, Čižinský, 2011). Největší kritika pak padá na cizineckou policii jako na úřad nejméně ochotný ke spolupráci s ostatními aktéry, zejména z hlediska běžné neochoty předávat informace. Za pozornost stojí také názorové neshody mezi MVČR a MPO ČR. MPO, regulující stav zákonem o podnikání, je ovlivněno podnikateli. Ti logicky usilují o maximalizaci svých zisků, tudíž by pro ně byla ideální maximální otevřenost ČR pro migranty kombinovaná s minimalizací jejich pracovněprávní ochrany. Oproti tomu MVČR jakožto gestor migrační politiky, jež se snaží vyvažovat jak zájmy bezpečnosti státu, tak ty humanitární a ekonomické, s takovými dohodami nemůže souhlasit (Čižinský, 2009).

5.3.1 Rozlišení práv cizinců dle pobytového statusu

Zde bude krátce pojednáno o rozdílech mezi cizinci pobývajících v České republice na dlouhodobé vízum/pobyt a těmi, kteří zde získali pobyt trvalý. Jedná se o vzorek, na němž již lze zkoumat vytyčené otázky této práce: jaké příležitosti či hrozby mohou zahraniční migranty potkat v České republice. Zároveň je důležité si uvědomit, že s různými pobytovými statusy přibývají nebo ubývají cizincům jistá práva a povinnosti. Obecně platí logické pravidlo, že čím déle migranti žijí na území ČR, tím více výhod a práv nabývají.

Jelikož je situace vstupu i následného řízení o povolení pobytu na území ČR jiná u cizinců – občanů EU (a jejich rodinných příslušníků) a jiná u cizinců – občanů třetích zemí, bude věnována každé této kategorii krátká pozornost.

5.3.2 *Občané EU a jejich rodinní příslušníci*

Do skupiny těchto cizinců zahrnujeme občany států 27 členských zemí EU a nečlenských zemí, které mají s EU dohodu o volném pohybu osob (Island, Švýcarsko, Lichtenštejnsko a Norsko). Za rodinného příslušníka je pak považovaný každý člen rodiny – syn/dcera, manžel/ka, otec/matka či jiný příbuzný, splňuje-li náležitosti dle zákona o pobytu cizinců (MVČR, 2014f). Jaké osoby konkrétně náleží do této kategorie, je podrobně rozepsáno v zákoně o pobytu cizinců. Vzhledem k mnohem jednoduššímu vstupu těchto migrantů na naše území a v rozsahu výhod, které jim zjednodušují pobývat či pracovat u nás, se tato skupina téměř nedá porovnávat s tou následující. V rámci pobytových statusů je těmto osobám přiřazen pobyt přechodný nebo trvalý (důležité je, že tito občané k pobytu v České republice jakožto členské země EU nepotřebují disponovat nějakým formálním povolením, žádat o doklad k přechodnému či trvalému pobytu je jejich právo, nikoliv povinnost) (MVČR, 2014o).

Občané EU mají pouze dvě povinnosti: 1) *ohlašovací povinnost*²⁴ v případě, že chtějí pobývat na území ČR více než 30 dní (do 30 dnů nemají tito cizinci vůbec žádné povinnosti). Hlásit se musejí k příslušnému odboru krajského ředitelství cizinecké policie do 30 dnů od vstupu na území. 2) *povinnost hlásit jakoukoliv změnu stavu* – ať už se jedná o změnu bydliště, osobního stavu, příjmení, změnu údajů v osobních dokladech, apod. Tyto změny hlásí příslušnému odboru na MVČR (v případě, že cizinec má doklad o přechodném či trvalém pobytu na území ČR) nebo cizinecké policii ČR (pokud zde migrant pobývá bez potvrzení).

Občanům v rámci Unie je evropským právem garantována naprostá svoboda v oblasti zaměstnání, hledání bydlení, možnosti studovat, dokonce by dle evropských nařízení nemělo být rozlišováno mezi vlastními občany a občany jiných zemí EU (Scheu, 2011). Pokud však z jakéhokoliv důvodu potřebují doklad o pobytu na území ČR, mohou si o něj zažádat a následně dostanou potvrzení o přechodném pobytu (např. pro potřeby doložení o takovém pobytu na úřadě, pro zaměstnavatele, ve školském zařízení, při uplatňování nároku na sociální dávky, aj.). O tento doklad může občan EU požádat v případě, chce-li v České republice pobývat déle než 3 měsíce. Činí tak zpravidla proto, aby si zjednodušil komunikaci na úřadech (MVČR, 2014o).

5.3.3 *Občané třetích zemí*

Pro tuto skupinu občanů platí odlišná pravidla vstupu a pobytu na území ČR podle zákona o pobytu cizinců ve znění pozdějších předpisů. Rozlišujeme dle evropského práva dvě

²⁴ V praxi však mnoho cizinců z EU tyto ohlašovací povinnosti nesplňují, neboť o nich nejsou poučeni a mají za to, že jako občané jiného evropského státu nemají v rámci EU vůbec žádné závazky vůči zemi, kde se zrovna rozhodnou pobývat.

kategorie pobytů: 1) *pobyt krátkodobý*, tedy maximálně do 90 dnů, 2) *pobyt dlouhodobý a trvalý* (Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, 2009). Podle typu pobytu se liší práva a povinnosti cizinců.

Pobytové statusy mají logickou posloupnost a navazují na sebe. Má-li cizinec v úmyslu pobývat v České republice delší dobu, v první řadě si žádá o *dlouhodobé vízum* (vízum k pobytu nad 90 dnů) za účelem zaměstnání, podnikání, sloučení rodiny, studia, vědeckého výzkumu (MVČR, 2014k). Zmíněné vízum je vydáno nejvýše na šest měsíců, většinou je brán v potaz účel pobytu. Lze o něj žádat opakovaně. V praxi většinou cizinci před skončením platnosti daného víza žádají o povolení k dlouhodobému pobytu (MVČR, 2014j; Čižinský, 2011).

Celá procedura získání daného víza není snadná a promítá se do ní složitost české administrativy. Cizinec je povinen o dané vízum zažádat na zastupitelském úřadě v zemi, jejímž občanem je. Dále je povinen předložit mimo cestovního dokladu také jiný doklad, jež potvrzuje účel pobytu, finanční prostředky k pobytu, doklad o zajištěném ubytování. Pokud je požádán, musí navíc předložit obdobu výpisu z trestního rejstříku a lékařskou zprávu, že netrpí závažnou nemocí, padne-li podezření, že takovou nemocí trpí (MVČR, 2014j). Mimo výše uvedené doložení dokladů je s cizincem veden pohovor o důvodech jeho pobytu v zemi. Pozoruhodné je, že tento pohovor nebývá zaprotokolován. Dle Poradny pro občany, občanství a lidská práva (2009) se jedná o značně netransparentní postup. Vízum se vydává na maximálně jeden rok (v praxi ovšem zpravidla na mnohem kratší dobu). Cizinec si během této lhůty může zažádat o povolení k *dlouhodobému pobytu*, které má mnohem vyšší status a nabízí lepší postavení i práva. Jak uznává Čižinský (2009), prodlužování dlouhodobých víz či dlouhodobého povolení k pobytu je administrativně velice náročné a pro cizince zdoluhavé. Je časté, že neuspěje z důvodu čistě administrativních (špatná komunikace s úřadem, nedodání všech potřebných náležitostí, apod.).

Pouze pobyt dlouhodobý cizincem neustále prodlužovaný může být brán jako první krok k trvalému přistěhovalectví do České republiky. Představuje téměř jediný způsob, jak zde postupně získat pobyt trvalý a po čase třeba i české občanství. Migranti těchto dvou pobytových statusů nemají jednoduchou situaci v oblasti sociálních a jiných práv a oproti cizincům s trvalým pobytem musí čelit celé škále znevýhodnění. Mezi ty nejvíce omezující dle Čižinského (2011) patří možnost zaměstnání pouze na povolení a nemožnost pobírat podporu v případě nezaměstnanosti (byť by zde žili a pracovali třeba již třetím rokem).

O *trvalý pobyt* musí cizinec zažádat osobně na MVČR, kde by se o jeho písemné žádosti mělo rozhodnout do 60 dnů. Trvalý pobyt je přidělen těm jedincům, kteří na území České republiky pobývají nepřetržitě²⁵ po dobu nejméně pěti let a splní zkoušku z českého jazyka na jazykové úrovni A1 (oproti žádosti o české občanství zkouška nezahrnuje znalost českých reálií).

Výhodou zisku trvalého pobytu pro cizince na území ČR bezesporu je, že získávají stejná práva jako občané ČR (s výjimkou volebního práva). Největší úlevu znamená zařazení do registru všeobecného zdravotního pojištění a ukončení placení nákladného komerčního pojištění (MVČR, 2014l). K dalším výhodám můžeme zařadit možnost pracovat bez pracovního povolení včetně možnosti pobírat podporu v nezaměstnanosti, právo na vzdělání a možnost získat státní sociální podporu. Nadále však cizincům zůstává ohlašovací povinnost týkající se změn bydliště, osobních údajů, změn v cestovním průkazu, atd. s tím rozdílem, že na tuto ohlašovací povinnost mají mnohem delší lhůty. Jsou povinni ohlašovat jen změny spjaté s dobou delší než 180 dnů (Čížinský, 2011). Průkaz o trvalém pobytu se vydává na 10 let, poté má migrant možnost prodloužení pobytu nebo zažádání o české státní občanství (po pěti letech trvalého pobytu a úspěšném složení zkoušky z českého jazyka a českých reálií).

5.4 Rozmístění cizinců v rámci regionů ČR a srovnání s Olomouckým krajem

Jedním z charakteristických rysů mezinárodní migrace obecně je koncentrace cizinců do větších měst (Rákoczyová, 2012). V případě České republiky se proto dá logicky očekávat, že největší množství imigrantů bude směřovat právě do hlavního města Prahy. Podle ČSÚ (2013d) žilo na konci roku 2012 v Praze 162 715 cizinců, což z celkového počtu všech cizinců nacházejících se na území České republiky poměrově znamenalo asi jednu třetinu. Na druhém místě by byl kraj Středočeský zhruba s 56 tisíci cizinci, následován krajem Jihomoravským s téměř 37 tisíci cizích státních příslušníků. Předložené rozmístění není překvapivé vzhledem k poloze dvou největších českých měst. Olomoucký kraj se nachází s přibližně 10 tisíci cizinců na pomyslné třetí příčce od konce tabulky (méně cizinců se vyskytuje a žije již jen v krajích Zlínském a na Vysočině). Důvodem daného rozložení je četnost pracovních příležitostí napříč Českou republikou. Tento aspekt vysoce pravděpodobně podněcuje rozhodování cizinců, kde začít nový život. Podrobněji lze údaje prostudovat v tab. 3.

²⁵ Do nepřetržitého pobytu se započítává pobyt jak na vízum nad 90 dnů, tak dlouhodobý pobyt. Oba druhy pobytů lze počítat. Doba, kdy se cizinec zdržuje mimo území ČR nesmí překročit délku šesti měsíců v jednom roce, pouze v případě povolání do vojenské služby nebo za zvlášť závažných okolností (těhotenství, závažná nemoc) může cizinec pobývat mimo území ČR až jeden rok, a přesto mu bude tato doba nadále započítávána do nepřetržitého pobytu.

Tab. 3: Počty cizinců v krajích ČR k 31. 12. 2012²⁶

Kraj	Cizinci celkem	Cizinci–muži	Cizinky–ženy	Cizinci dle krajů v %
Hl. město Praha	162 715	89 715	73 000	37,3
Středočeský	56 810	32 793	24 017	13,0
Jihomoravský	36 690	21 613	15 077	8,4
Ústecký	30 461	18 961	11 500	7,0
Plzeňský	23 866	13 604	10 262	5,5
Moravskoslezský	23 117	14 299	8 818	5,3
Karlovarský	18 388	10 229	8 159	4,2
Liberecký	16 604	8 777	7 827	3,8
Jihočeský	14 838	8 394	6 444	3,4
Královéhradecký	13 269	7 309	5 960	3,0
Pardubický	11 115	6 126	4 989	2,5
Olomoucký	9 807	5 502	4 305	2,2
Zlínský	7 968	4 550	3 418	1,8
Vysočina	7 752	4 339	3 413	1,8
NEZJIŠTĚNO	2 546	1 616	930	0,6
ČR CELKEM	435 946	247 827	188 119	100

Zdroj: převzato a upraveno podle Život cizinců v ČR a Cizinci v České republice (ČSÚ, 2013d, str. 11; ČSÚ 2013b).

Zajímavým zjištěním podle ČSÚ (2013d) je, že v kraji Moravskoslezském a Zlínském, kde většinu pobývajících cizinců tvoří občané EU, mají největší zastoupení především Slováci a Poláci. Tuto skutečnost nelze nedat do souvislosti s blízkostí těchto dvou regionů k lokalitám sousedních zemí. I vzájemná poloha států navzájem tak může sehrávat důležitou roli v rozložení cizinců u nás.

Jak bylo zmíněno výše, mezi cizinci jsou nejpočetněji zastoupeni občané Ukrajiny, Polska, Slovenska, Ruska a Vietnamu. Ve většině krajů ČR tvoří právě tato pětice států více než 50 % ze složení všech cizinců v kraji. Výjimku tvoří pouze hl. město Praha a kraj Ústecký, které jsou z tohoto hlediska heterogennější. Podle ČSÚ (2013d) by pomyslnou „desítku“ nejčetnějších občanství ještě doplnili občané Moldavska, Bulharska, Německa, USA a Mongolska. Celkově těchto deset občanství tvořilo v roce 2012 až 80 % všech cizích občanů pobývajících v ČR legálně.

²⁶ Na rozdíl od původního zdroje jsou v této tabulce kraje seřazeny sestupně od kraje s největším zastoupením cizinců po kraj s nejmenším počtem cizinců.

V obecném pohledu lze závěry ze statistik za poslední roky interpretovat tak, že Česká republika nevykazuje žádné zvláštnosti v rozložení cizinců na našem území (až na Hlavní město Prahu, kde žije třetina všech cizinců a i národnostní složení je zde nejrozmanitější). Shrnutím zkoumaných statistik docházíme k závěru, že nejmenší zastoupení mají cizinci s vízy nad 90 dnů, jichž je zde minimum, v poměru k celkovému počtu necelých 10 tisíc cizinců ze všech zde legálně pobývajících, přičemž skoro 7 tisíc se jich nachází v Praze. Počty cizinců s pobyty dlouhodobými nebo trvalými jsou poměrně vyrovnané, v rámci celé republiky zde žilo k 31. 12. 2012 celkem 212 455 cizinců na pobyt trvalý a 213 569 cizinců na pobyt dlouhodobý. V rámci krajů pak nejsou patrné nijak výrazné odchylky. V porovnání s republikou ve zkoumaném Olomouckém kraji žije více cizinců na trvalý pobyt, necelých 6000 osob, a na dlouhodobý tedy zhruba 4000 osob (ČSÚ, 2013d).

Prezentované statistiky přirozeně neudávají důvody, proč si cizinci vybírají určitý kraj. Lze tvrdit, že v českém kontextu prozatím chybí studie, která by zkoumala výše naznačené důvody.

Srovnání Olomouckého kraje s ostatními kraji České republiky se provádí vzhledem k faktu, že údaje nezaznamenávají žádný extrémní trend ani odchylky, velice těžce. Lze uvažovat o ekonomické neatraktivnosti kraje, nízkém zastoupení velkých zahraničních firem a nepříznivé dostupnosti práce. V porovnání s hlavním městem Prahou nebo s krajem Středočeským či Plzeňským z tohoto hlediska nemá zdejší kraj cizincům mnoho co nabídnout. Z celkového množství cizinců žijících zde dlouhodobě nebo trvale utváří většinu cizinci ze třetích zemí. Ze všech zde nacházejících se cizích národností jsou nejčetněji zastoupeni občané Slovenska.

5.5 Vybraná problematika: přístup na trh práce v České republice

Možnost najít zaměstnání v cílové zemi je pro migranta, jak jsme již několikrát zmínili, obvykle jedním z nejdůležitějších „pull“ faktorů. Za prvé hraje důležitou roli v procesu rozhodování, zda vůbec opustit svou původní zemi a za druhé napomáhá vyhodnotit, co vše může v cílové zemi získat.

Dosažitelnost zaměstnání představuje jednu z nejproblematictějších oblastí vůbec. Trh práce je velice citlivý, reaguje na sebemenší změnu a spolu vytváří ekonomiku každé země. Existuje zaběhnutá představa, že pokud domácí trh práce zaměstná mnoho cizinců, vyčerpají se místa pro domácí obyvatelstvo. Jiným rozšířeným předsudkem je, že cizinci, kteří u nás pracují,

jsou výhradně méně kvalifikovaní, a proto zastávají podřadné funkce či práce. Níže se pokusíme argumentovat, proč tyto stereotypní předsudky nejsou vždy pravdivé. Často si neuvědomujeme, že cizinci ze třetích zemí nemají jednoduchý přístup na náš pracovní trh, ať kvůli náročnému administrativnímu zařizování, jazykové bariéře nebo proto, že domácí obyvatelstvo bývá upřednostňováno.

Jelikož jsou zcela jinak nastaveny podmínky pro cizince – občany EU a cizince ze třetích zemí, nebudeme zde pojednávat o podmínkách pro občany Evropské unie, neboť jak již bylo napsáno, pro ty v zásadě platí neomezený pohyb a vstup na trh práce kdekoliv po Unii. Jiná situace nastává u cizinců ze třetích zemí, pro něž je přístup k českému trhu práce značně komplikovaný, mnohdy až diskriminační, nejen po stránce administrativní. Navíc legislativa (tématu se týká jak zákon o pobytu cizinců, tak zákon o zaměstnanosti a mnohé další), která upravuje vstup a všechny ostatní náležitosti postavení migrantů ze zemí mimo EU, se neustále mění a zpřísňuje, podle ekonomického vývoje i situace na trhu. Na druhou stranu je nutno uvést, že jsou zde snahy o zavádění takových povolení, jež by cizincům celou proceduru zjednodušovala a rovněž snížila administrativní zátěž českých úředníků. Příkladem jsou zaměstnanecké (dříve zelené karty)²⁷ či modré karty.

Náš systém znal až do června 2014 dva základní způsoby, jak mohl cizinec třetí země získat v české republice legální zaměstnání. Dle Čižinského (2014) se jednalo o standardní systém, který umožňoval kombinaci povolení k zaměstnání (vydaného úřadem práce) a zisku dlouhodobých víz (rozhoduje MVČR), druhou možností pak bylo zažádat o zelenou nebo modrou kartu, jež v sobě kombinují jak povolení k pobytu, tak i povolení k výkonu zaměstnání.²⁸ Inovace ve vztahu k zaměstnávání cizinců ze třetích zemí v České republice, které vešly v platnost 24. června 2014, do velké míry změnily dosavadní způsoby zisku a žádostí o práci. Mezi ty nejvýznamnější náleží právě zrušení zelených karet a jejich nahrazení kartami zaměstnaneckými nebo také zrušení žádosti o dlouhodobé vízum či dlouhodobého pobytu za účelem zaměstnání, nyní rovněž nahrazeno zaměstnaneckou kartou.

Pokud chce cizinec, který spadá do kategorie cizinců ze třetích zemí, v České republice pracovat, může si zažádat o zaměstnaneckou nebo modrou kartu.²⁹ V případě zaměstnanecké

²⁷ Zelené karty byly k 24. 6. 2014 zrušeny a nově nahrazeny zaměstnaneckými kartami, viz podkapitola Státní orgány zapojené do problematiky migrace. Zelené karty již vydané nyní dobíhají platnost a jsou považovány za karty zaměstnanecké.

²⁸ V případě, že karta opravňuje k pobytu i k zaměstnání, jedná se o tzv. kartu duální. Jsou vydávány i karty ne-duální, jež vlastníka opravňují pouze k jednomu účelu.

²⁹ Modrá karta je vydána pouze těm cizincům, jež mají alespoň tříleté VŠ vzdělání a hrubou mzdu nad 37 651 Kč měsíčně (Čižinský, 2014). Je vydávána ke konkrétní pracovní pozici na dobu, po níž je sepsána pracovní smlouva,

karty určené výhradně cizincům ze třetích zemí nezáleží na dosaženém vzdělání (v protikladu ke kartě modré, viz poznámka pod čarou č. 30). Jedná se o sloučení dříve vyžadovaných karet zelených, víz k pobytu nad 90 dnů za účelem zaměstnání a povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání do jednoho jediného povolení (MVČR, 2014m). Cizinec již nemusí žádat o dvě povolení u dvou různých úřadů, nyní si „stačí“ požádat u MVČR (EMN, 2014).

V případě žádostí o zaměstnaneckou či modrou kartu platí, že: 1) zaměstnavatel prohlásí, že jím nabízené místo chce obsadit cizincem, 2) o dané volné místo nemá zájem nikdo z uchazečů o práci vedených na úřadě práce a 3) místo je volné déle než 30 pracovních dnů. Při splnění těchto tří náležitostí je dané místo zařazeno do *centrální evidence volných pracovních míst obsažitelných držiteli zaměstnanecké karty* dle § 37a zákona o zaměstnanosti (MPSV, 2014; Čižinský, 2014; zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění nejnovějších předpisů). Cizinec si v evidenci vybere pro něj vhodnou pracovní pozici a poté přes systém *www.visapoint.eu* podá žádost, což znamená jistou úlevu i pro zaměstnavatele, kteří již nemusí předem hlásit úřadu práce záměr zaměstnat cizince (EMN, 2014).

O vydání zaměstnaneckých karet rozhoduje MVČR (konkrétně OAMP) ve standardním správním řízení. V případě kladného vyřízení obdrží cizinec pouze zvláštní vstupní vízum k pobytu nad 90 dnů a teprve po příjezdu do České republiky je mu vystaveno povolení k dlouhodobému pobytu a speciální kartička s biometrickými údaji, která slouží jako doklad totožnosti i legálního pobytu (Čižinský, 2014). V porovnání s dřívější úpravou představuje mnohem jednodušší úkon. Četné problémy naopak způsobuje MVČR jakožto rozhodující orgán o vydání či nevydání karet, velkou část žádostí jednoduše zamítá. Zaměstnaneckou kartu lze prodloužit v případě, že zaměstnavatel souhlasí s prodloužením pracovního poměru (MVČR, 2014m; zákon o zaměstnanosti, § 37 a § 37a). V případě zisku zaměstnanecké karty by cizinci mělo být umožněno změnit práci, ke které byla daná karta vydána, za předpokladu souhlasu OAMP MVČR, nebo dokonce pracovat ještě na dalším místě či u jiného zaměstnavatele (MPSV, 2014). Došlo k uvolnění podmínek pro cizince v někdejších případech žádostí o povolení k pobytu za účelem zaměstnání jim byl daný pobyt vydán výhradně k pracovní pozici. Při ztrátě zaměstnání cizinec většinou neměl mnoho příležitostí, jak si najít jiné a setrvat zde.

nejdéle na dva roky, rovněž s možností kartu prodloužit. Hlavní rozdíl od zaměstnanecké karty je v tom, že modré karty jsou vydávány k vyšším pracovním pozicím (dle platu i nároků na vzdělání).

Zaměstnanecká karta však v sobě skýtá řadu omezení a rizik. Podle Čižinského (2014) jde zejména o fakt, že jako důvod ke zrušení zaměstnanecké karty postačí ukončení pracovního poměru, k němuž byla vydána. Ochranná lhůta, kdy si cizinec může najít nové zaměstnání je sice stanovena nově až na tři měsíce, jenže neplatí pro všechny stejně. Na lhůtu pro nalezení nového zaměstnání např. nemají nárok imigranti, kteří dají sami výpověď nebo jsou propuštěni z důvodu neplnění pracovních povinností. Čižinský proto vyzdvihá otázku, jestli je vůbec možné, aby cizinci v praxi mohli měnit zaměstnání vzhledem k tomu, že potřebují obtížně poskytovaný souhlas MVČR. Rovněž se domnívá, že zaměstnanecká karta spíše zesiluje závislost cizinců na zaměstnavatelích.

Čižinský (2014) též uvádí, že k roku 2012³⁰ bylo v České republice zaměstnáno 20 745 cizinců ze třetích zemí na základě povolení k zaměstnání,³¹ dále 18 156 cizinců, jež povolení nepotřebovali, 415 osob se zelenou kartou a 92 osob pracujících na kartu modrou. Občanů z Evropské unie zde pracovalo 65 331 a podnikalo zde, bez ohledu na rozdělení občané EU nebo cizinci ze třetích zemí, 91 040 migrantů. Sumu všech cizinců v ČR v roce 2012 legálně zaměstnaných činilo 195 779 osob.

6. Zahraniční migranti v Olomouckém kraji

Záměrem poslední kapitoly této práce je uvést v praxi několik problémových oblastí, se kterými se cizinci potýkají v Olomouckém kraji. K tomu poslouží statistická data, nejčastěji z ČSÚ (ročenka pro Olomoucký kraj), statistik a přehledu cizinců v České republice z MVČR. Data budou doplněna informacemi získanými z řad expertů, jež se pohybují a pracují se „zdejšími“ cizinci. Jak jsme již uvedli dříve, Olomoucký kraj se nevyznačuje vysokým počtem cizinců, zejména z důvodu nedostatku pracovních příležitostí. Na základě rozhovorů chceme zprostředkovaně dospět k poznatkům vypovídajícím o „cizinecké“ praxi, čeho se migranti v běžném životě nejvíce obávají, co je pro ně více či méně složité a naopak, jaká pozitiva lze na jejich pobytu zde v kraji určit, jsou-li nějaká.

³⁰ V roce 2012 ještě neexistovala karta zaměstnanecká, ale v platnosti byly karty modré a zelené či udělování víz a dlouhodobých pobytů za účelem zaměstnání.

³¹ Za povolení k zaměstnání se považují dlouhodobá víza či povolení k dlouhodobému pobytu, obojí za účelem zaměstnání.

6.1 Počty cizinců v kraji a jejich struktura podle občanství

Olomoucký kraj se nachází ve střední části Moravy (v rámci pomyslného rozdělení České republiky na Čechy, Morava a Slezsko) a částečně zasahuje i do její severní části a do západního Slezska. Kraj sousedí na severu s Polskem, sdílí s ním 104 km dlouhou mezistátní hranici, na východě s krajem Moravskoslezským, z jihu pak s kraji Zlínským a Jihomoravským a ze západní hranice s krajem Pardubickým. Z geografického pohledu se na severu rozkládá pohoří Jeseníky a jih kraje je tvořen nížinami s úrodnou zemědělskou půdou (Businessinfo, 2014; Regionální rozvoj, 2014; ČSÚ, 2013c). Administrativně je rozdělen do pěti okresů: Olomouc, Jeseník, Prostějov, Přerov a Šumperk. Krajským městem je statutární město Olomouc, rozlohou, počtem obyvatel, koncentrovaností hospodářství, průmyslu a služeb je rovněž centrem kraje.

Podle Statistické ročenky Olomouckého kraje 2013 zde k 31. 12. 2012 žilo zhruba 637 609 obyvatel (ČSÚ, 2013c), z čehož tvořili migranti s uznaným dlouhodobým či trvalým pobytem 9 807 jedinců (počet však nezahrnuje cizince s přiznaným azylem).

V tabulce č. 4 je uveden vývoj počtu cizinců v rámci celého kraje mezi roky 2010–2012 s údaji o množství cizinců podle toho, jestli jsou občany EU nebo paří do skupiny cizinců ze třetích zemí. Tabulka zahrnuje pět národností zastoupených v kraji nejvyšší měrou. Jsou jimi občané Ukrajiny, Vietnamu či Ruské federace, z „evropských“ cizinců se v kraji nachází nejvíce občanů Slovenska a Polska.

Tab. 4: Počet cizinců v Olomouckém kraji v letech 2010–2012

	2010	2011	2012
Cizinci celkový počet:	9 465	9 765	9 807
Ze zemí EU 27	4 318	4 558	4 654
Z ostatních zemí	5 147	5 207	5 153
Dle státního občanství:			
Ukrajina	2 046	2 057	1 943
Slovensko	2 677	2 826	2 881
Vietnam	1 288	1 281	1 325
Ruská federace	248	246	246
Polsko	539	570	568

Zdroj: Statistická ročenka Olomouckého kraje 2013 (ČSÚ, 2013c; str. 71)

Za uvedené tři roky vidíme celkový mírný nárůst všech cizinců v kraji, přičemž malá změna nastala u skupiny cizinců ze třetích zemí, u nichž se mírně snížil počet jedinců mezi roky

2011 a 2012. U cizinců Evropské unie sledujeme pomalý, přesto neustálý nárůst. Skutečností je, že se rok od roku také mírně zvyšují počty cizinců, kteří si zažádali a získali trvalý pobyt, na úkor těch s dlouhodobým pobytem v kraji (MVČR, 2014o). V předchozí kapitole je objasněno, že při obdržení trvalého pobytu má cizinec stejná práva jako občan České republiky. Domníváme se, že především ve vztahu k hledání i získání zaměstnání v Olomouckém kraji je uznání tohoto statusu pro cizince něčím velice důležitým.

Aktuálnější data (souhrnně za rok 2013 či aktuálně k roku 2014) mapující počet cizinců, nabízí MVČR, srovnání je však náročné z důvodu jiné metodiky zařazení cizinců. MVČR (2014n) totiž cizince rozděluje dle zaevidovaných pobytových statusů na cizince s přechodným pobytem a s pobytem trvalým. Nerozlišuje tak konkrétně, o jakou skupinu cizinců (z EU nebo ze třetích zemí) se jedná.

V následující tabulce č. 5 jsou zaznamenány jednotlivé okresy v kraji s údaji, kolik v nich žije cizinců. Na první pohled je znát, že nejvíce cizinců se nachází v okrese Olomouc, což lze vysvětlit teorií mezinárodní migrace (naznačenou výše) – migranti se soustřeďují do ekonomicky nejsilnější oblasti, v tomto kraji do okresu Olomouc. Zde se nachází největší množství průmyslu a firem, naskýtají se zde podmínky příhodné k podnikání. Naproti tomu v okrese Jeseník je soustředěno vůbec nejméně cizinců. Důvody mohou být mimo jiné dány například nedostatkem pracovních možností, hornatostí oblasti a tedy i hůře dostupnou infrastrukturou. Polohou u hranic s Polskou republikou lze vysvětlit výrazně nadprůměrný podíl polských občanů v komunitě cizinců (v okrese Jeseník tvoří 15 % cizinců, průměr za celý kraj je jen 6 %).

Tab. 5: Počty všech cizinců v jednotlivých okresech a nejčteněji zastoupené národnosti cizinců k 31. 12. 2012

Kraj, okresy	Cizinci celkem	Občané Ukrajiny	Občané Slovenska	Občané Vietnamu	Občané Ruské Federace	Občané Polska
Olomoucký kraj	9 807	1 943	2 881	1 325	246	568
<i>Jeseník</i>	793	34	168	130	20	115
<i>Olomouc</i>	4 587	806	1 463	502	140	153
<i>Prostějov</i>	1 355	483	384	107	22	42
<i>Přerov</i>	1 868	368	584	384	51	87
<i>Šumperk</i>	1 204	252	282	202	13	171

Zdroje: Statistická ročenka Olomouckého kraje 2013 a Cizinci v České republice 2013 (ČSÚ 2013c, str. 71; ČSÚ 2013b, str. 39)

K výše napsanému je však velice důležité připojit informaci, že ČSÚ zpracovává průřezové statistiky a data získává převážně z MVČR. Proto také s nevelkým časovým odstupem trvá, než jsou statistiky uveřejněny. Vzhledem k tomu, že právě do gesce MVČR spadá udělování dlouhodobých a trvalých pobytů, vede tento úřad nejpřesnější data o pohybu cizinců na našem území. Statistiky opatřují aktuálními hodnotami ke konci každého měsíce v daném roce, nejnovější data jsou momentálně dostupná k 30. září 2014. Tyto statistiky sledují konkrétní národnosti a jejich zastoupení v rámci každého okresu v kraji. Pro srovnání s tabulkou č. 5 je níže doložena tabulka č. 6, kde jsou údaje nejnovější, přebrané právě ze stránek MVČR (2014n).

Tato nynější čísla nám ukazují, že množství všech cizinců, kteří v Olomouckém kraji žijí na dlouhodobý či trvalý pobyt se od roku 2012 (pozn. srovnání s posledními daty od ČSÚ) mírně navýšil na celkových 10 141 cizinců. Český statistický úřad podobně hodnotí i vývoj za rok 2013: „...počet cizinců, tedy obyvatel kraje s jiným než českým státním občanstvím, na konci roku 2013 dosáhl 10 089 osob. Zastoupení cizinců mezi obyvateli kraje (1,6 %) patří však k nejnižším v mezikrajském srovnání.“ (ČSÚ, 2014c).

Tab. 6: Počty všech cizinců žijících v okresech Olomouckého kraje k 30. 9. 2014

	Jeseník	Olomouc	Prostějov	Přerov	Šumperk
Žijící zde přechodně: ³²	380	2 133	368	597	334
Žijící zde trvale:	438	2 661	1 018	1 314	898
Cizinci celkem:	818	4 794	1 386	1 911	1 232

Zdroj: Volně zpracováno na základě dostupných dat z MVČR (2014n)

Údaje v tabulce představují celkový počet cizinců v jednotlivých okresech kraje. V rámci bližšího pohledu na národnostní složení se setkáváme se značným multikulturním zastoupením. Všem okresům je společná přítomnost pěti nejpočetnějších národností (občané Slovenska, Polska, Vietnamu, Ruské federace a Ukrajiny). Mezi další pak patří Mongolové, Indové, Američané, Řekové či Makedonci. Zejména v několika posledních letech je zaznamenáván zvýšený nárůst osob z Bulharska a Rumunska (převážně ekonomičtí migranti).

³² V tomto případě se pod kolonku *žijící zde přechodně* řadí všichni cizí státní příslušníci v České republice prozatím nežijící trvale, bez rozdílu. (Je potřeba tento termín upřesnit, protože výše uvádíme, že přechodný pobyt se pojí pouze s občany EU. Ministerstvo vnitra ČR však v těchto uvedených statistikách rozlišuje pouze cizince žijící zde trvale a ty ostatní).

Okres Jeseník vykazuje v rámci kraje jednoznačně nejmenší zastoupení cizinců. Příčinou je zcela jednoznačně nedostatek příležitostí k zaměstnání, které se redukuje především na sezónní práce či provoz nejrůznějších rekreačních objektů (MVČR, 2014n; Úřad práce ČR, 2013). Obdobná je situace i v okrese Šumperk, kde zřejmě nelze předpokládat významnější přírůstek cizinců do budoucna, existuje zde totiž vůbec nejméně pracovních možností v rámci srovnání okresů celého kraje (Úřad práce ČR, 2013). Znovu zopakujeme, že nejvíce cizinců žije v okrese Olomouc. Není tomu tak jen z hlediska četnějších možností pracovat, ale také v souvislosti s umístěním druhé nejstarší univerzity v České republice. Univerzita Palackého je jedním z největších zaměstnavatelů cizinců v kraji, poskytuje také příležitosti pro zahraniční studenty. Nejvíce jich navštěvuje Lékařskou fakultu UP, zmiňme například studenty z Indie, Japonska či Malajsie (MVČR, 2014n; Úřad práce ČR, 2013).

6.2 Omezení v rámci výzkumu příležitostí a ohrožení zahraničních migrantů v Olomouckém kraji

Při samotném zkoumání vyvstalo několik potíží, nastíněných v předešlých kapitolách. Za první překážku lze pokládat obecně nedostatečný vzorek cizinců žijících v Olomouckém kraji. Na trvalý či dlouhodobý pobyt zde žije zhruba deset tisíc cizinců, což je v porovnání s ostatními kraji České republiky poměrně nízký počet (o něco méně cizinců žije pak ve Zlínském kraji a na Vysočině). Druhým limitujícím faktorem výzkumu je nízká atraktivita kraje, zejména z pohledu zaměstnání. Za mezní faktor můžeme označit malé zastoupení organizací, o které se lze „opřít“ v rámci získávání praktických informací o příležitostech a hrozbách pro zahraniční imigranty.

V Olomouckém kraji působí dvě neziskové organizace (SOZE a Žebřík, o. s.) a jedna státní (CPIC), zřizovaná Správou uprchlických zařízení Ministerstva vnitra ČR. Počet zaměstnanců těchto zmíněných organizací není velký, existují mezi nimi vazby, vzájemná propojenost a spolupráce.³³ Při rozhovorech jsme se opakovaně setkávali s nevůlí či obavou odpovídat obsáhleji na položené otázky, či s pochybnostmi vyřknout vlastní názor, aby daný dotázaný nevyověděl něco, co by mohlo „přivodit problémy“.³⁴

³³ Kooperaci a dobré vztahy si však pracovníci napříč organizacemi velmi pochvalují, jeví se jim jako užitečné.

³⁴ Jde zejména o fakt, že osoby pracující v Olomouckém kraji s cizinci se osobně více či méně znají právě díky provázané spolupráci. Nejedná se pouze o zaměstnance organizací, jde rovněž o pracovníky Krajské cizinecké policie v Olomouci, Krajského úřadu, Magistrátu města Olomouce a rovněž některé vyučující na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Podívejme se tedy stručně, jaké subjekty zde působí a pomáhají cizincům. Jak bylo zmíněno výše, jedná se celkově o čtyři organizace: Sdružení občanů zabývajících se emigranty (SOZE), Centrum na podporu integrace cizinců (CPIC), sdružení Žebřík o.s. (jako jediné nesídlí v Olomouci, ale v Prostějově) a jistým způsobem se cizincům věnuje i Arcidiecézní charita Olomouc.

SOZE o.s. má v Olomouci pouze vedlejší pobočku, organizace sídlí v Brně. Olomoucká pobočka je nevelká, cizincům se zde věnuje dohromady zhruba pět osob, včetně vedoucí, terénní sociální pracovnice a právníka. Chod pobočky podporují řady dobrovolníků a stážistů. Hlavní náplní SOZE v kraji je pomoc uprchlíkům a cizincům, přicházejícím do ČR. Zdarma jim poskytuje odborné právní a sociální poradenství (terénní i kancelářská práce), nabízí kurzy českého jazyka, pořádají interkulturní akce, apod. Mezi zajímavé projekty této organizace patří *Dobrovolný návrat do země původu a reintegrace*, který je určen mladým cizincům do 25 let (všem bez rozdílu, azylantům i nelegálním migrantům), jež se v České republice ocitli v tíživé sociální situaci a rozhodli se vrátit zpět. Pobočka SOZE v Olomouci funguje od května 2006 a stará se zhruba o několik desítek klientů (SOZE, 2014).

CPIC je zřizován SUZ MVČR. Projekt je podpořen z finančních prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí (EIF), a proto je zaměřen výhradně na tyto cizince, jež zde pobývají dlouhodobě nebo trvale. Centrum působí v kraji od roku 2010 a kromě Olomouce jsou centra rozmístěna ještě v dalších osmi krajích ČR. CPIC jsou zakládány v návaznosti na vládní program *Koncepce integrace cizinců* s důrazem na „vytváření prostoru pro dlouhodobou a koncepční podporu integrace cizinců v České republice“. Do pracovní náplně centra spadá odborné právní a sociální poradenství, terénní sociální práce s cizinci (výjezdy po Olomouckém kraji ke klientům), výuka a kurzy českého jazyka, pořádání nejrůznějších interkulturních akcí a seminářů, apod. „V každém kraji CPIC spolupracuje zejména s krajskými a obecními úřady, cizineckou policií, státní a městskou policií, úřady práce, finančními úřady, živnostenskými úřady a dalšími subjekty.“ Hlavním cílem je „utváření lepšího prostoru pro lepší výměnu informací a podávání podnětů na přijímání opatření, reagujících na aktuální potřeby v oblasti integrace cizinců“ (Integrační centra, 2013).

Organizace Žebřík o.s. sice sídlí také v Olomouci, ale ústřední provozovna se nachází v Prostějově. Jedná se o menší neziskovou organizaci s několika zaměstnanci. Nabízí pomoc při začleňování se do společnosti a odborné sociální poradenství (v případě odborného právního poradenství posílá své klienty do CPICu či SOZE). Podporuje především rodiny cizinců s dětmi a pořádá multikulturní akce k rozvoji vzdělávání majoritní společnosti v cizinecké

problematicke. Zajímavou službou je *Klub rodičů a dětí*, kde mají rodiče možnost nechat pohlídat své ratolesti, zatímco potřebují například něco vyřídit (Žebřík, 2014).

Do řešení problémů cizinců je zapojena také Arcidiecézní Charita Olomouc, která realizuje i sociální služby pro cizince s úmyslem pomoci k integraci azylantů v kraji (dotazovaný č. 3).

Všem jmenovaným organizacím je společný každodenní kontakt a pomoc cizincům s jejich nejrůznějšími problémy a žádostmi. Náplň pracovníků je velice rozmanitá, ačkoliv nejčastěji kladené dotazy či řešené problémy se týkají pobytů, pomoci s pracovními potížemi nebo porozumění úředním dokumentům. Vedoucí organizací či poboček pak zajišťují chod organizace a získávají finance na nové projekty.

Jako jeden z limitujících faktorů výzkumu jsme označili nízký počet organizací zaměřených na cizince. Na druhou stranu je však vhodné uvést informaci, že sami pracovníci tento názor nesdílí. Jak mnozí tvrdí, vzhledem k nízkému počtu cizinců v kraji je počet organizací poskytujících pomoc cizincům naprosto dostatečný.

6.3 Zisk dat a vytyčení problémových oblastí

K získání informací o problematice cizinců v Olomouckém kraji jsme použili metodu řízeného rozhovoru. Bylo osloveno sedm pracovníků různých funkcí ve výše zmíněných organizacích: na pozici vedoucí pobočky, sociálních pracovníků či odborných poradců, jeden zaměstnanec Krajského ředitelství cizinecké policie v Olomouckém kraji a jeden bývalý vedoucí výše zmíněné organizace, nyní státní zaměstnanec v oblasti migrační problematiky.

Na základě rozhovorů sestavených z otevřených otázek pak byly v průběhu měsíců října/listopadu vedeny jednotlivé dialogy s odborníky. Vzhledem k šíři celé problematiky a nemožnosti obsáhnout a zahrnout do výzkumu všechny cizince (rovněž vzhledem k rozdílnému legislativnímu přístupu k cizincům z EU a ze třetích zemí, viz výše) byly rozhovory zaměřeny pouze na cizince ze třetích zemí, kteří žijí v Olomouckém kraji dlouhodobě anebo trvale. Otázky mnohdy nebyly úzce specifické, aby byl dán prostor pro co nejširší odpovědi. Na základě sesbíraných informací byly určeny nejčastěji zmiňované oblasti, pociťované samotnými cizinci jako „problematické“. Expertní rozhovory do jisté míry potvrdily předem předpokládané možné problémové body a všichni dotazovaní bez výjimky se shodli na tomto:

- 1) největším ohrožením, kterému zde přicházející cizinci čelí, je nedostatek pracovních příležitostí,
- 2) v případě dlouhodobě usazených cizinců jsou problémy spojeny často s pobytovou administrativou,
- 3) důležitou roli hraje znalost českého jazyka v kombinaci s integrací do české společnosti (neboť to, do jaké míry je cizinec schopen se domluvit s majoritou, výrazně ovlivňuje také její přístup k němu).

Pro zachování anonymity tázaných bude v nadcházejícím textu přistoupeno k jejich jednotnému označení, a to *dotazovaný č. 1–7*. Pokud budou v textu citovány doslovné výpovědi, jedná se o přepisy z nahrávaných rozhovorů. Tyto citace nebudou nijak stylisticky upravovány, ačkoliv ve dvou případech byly dotazovanými osobami rovněž cizinci.

Cílem práce nebylo pouhé zaměření se na hrozby, ale též na možné příležitosti. Mezi pokládané otázky patřily i ty směřované k tématu šancí cizinců v kraji. Žádný z expertů nedokázal na tyto otázky jednoznačně odpovědět, respektive se nenašly konkrétní příležitosti, jež by cizincům zdejší kraj mohl nabízet. Proto tato oblast nebude dále podrobněji rozebírána se závěrem, že Olomoucký kraj neskýtá žádná významná specifika nabídky příležitostí pro zahraniční migranty.³⁵

6.4 Nedostatek pracovních příležitostí

Za oblast č. 1, která působí cizincům největší potíže a zároveň je hlavním kritériem v rozhodování, kde se v rámci země migrant usadí, lze označit oblast zaměstnávání, nabídek práce a obecně přístup na pracovní trh. Většina dotazovaných se shodovala na jednom: Olomoucký kraj není pro zahraniční migranty ze třetích zemí přitažlivým, neboť zde nenachází pracovní příležitosti. S ohledem na absenci větších zahraničních firem je získat zde zaměstnání pro zahraniční migranty, kteří se navíc nedomluví česky, opravdu nesnadné (s výjimkou vysoce špičkově kvalifikovaných cizinců pracujících na univerzitě). Druhým důvodem pak je samotný nedostatek pracovních možností pro zdejší obyvatelstvo (nezaměstnanost v kraji bude podrobněji analyzována později). Proč je zde situováno poměrně nízké množství cizinců, mohou potvrdovat i závěry studie Čermáka a Jánské (2011), podle nichž je mezinárodní migrace výrazně spojena

³⁵ Mezi možné příležitosti v rámci pobytu cizinců na území ČR můžeme samozřejmě uvést následující: poznání nové kultury, naučení se cizího jazyka, možnost studovat, svobodně se vyjadřovat, sjednocení rodiny. Nejedná se však o příležitosti typické pro Olomoucký kraj, neboť se mohou týkat kteréhokoliv jiného místa v České republice.

s ekonomickou vyspělostí jednotlivých regionů. Čím je region bohatší, nabízí více příležitostí, tím větší koncentrace cizinců se v něm soustředí.

Olomoucký kraj je oblastí průmyslovou s rozvinutými službami a nachází se zde řada tradičních průmyslových podniků. Ty se nachází především v místech s vysokou koncentrací obyvatelstva nebo v rekreačních oblastech. Ekonomika v kraji by se dala pomyslně rozdělit na tu, jež je stabilnější, více diverzifikovaná a schopna pojmout více pracovní síly (okresy Olomouc, Šumperk a Přerov) a naopak ekonomika horských okresů (Jeseník a Šumperk), která je silně závislá na sezónních výkyvech. Možnosti rozvíjet se jsou silně ovlivněny infrastrukturou – horské oblasti jsou například v zimních měsících hůře dostupné, cesty ne zcela sjízdné, infrastruktura obecně není dobře rozvinutá, atd. (Úřad práce ČR, 2013). Potravinářský a strojírenský průmysl zůstávají tradičními obory kraje (například Olma a.s., závod ZORA, Farmak a.s., atd.) (Magistrát města Olomouce, 2012). Podle ČSÚ (2013c) s ohlednutím na rok 2013 mezi jednotlivými odvětvími dominoval průmysl zpracovatelský, kde bylo zaměstnáno největší množství osob, za ním pak následovala zaměstnanost ve velkoobchodě a maloobchodě a v oboru stavebnictví (v případě žen ve zdravotnictví) (ČSÚ, 2014c). V tomto kraji, jak již bylo poznamenáno, žádná z velkých nadnárodních firem s velkou poptávkou po pracovní síle nepůsobí (můžeme sice zmínit například Honeywell Aerospace Olomouc, Edwards, avšak tyto firmy zaměstnávají především cizince – občany EU). Větší logistické sklady, Kaufland, Lidl nebo Ahold Czech Republic, a.s., poskytují práci vůbec nejvíce cizincům ze třetích zemí.

Olomoucký kraj se řadí zhruba na třetí příčku od konce ve výši míry nezaměstnaných (9,8 % k 31. 12. 2013). Počet práce schopných uchazečů o jedno volné pracovní místo se na konci roku 2013 pohyboval okolo čísla 39,3. Ve srovnání krajů tato hodnota znamená druhé nejhorší postavení po Moravskoslezském (39,5 uchazečů o 1 volné místo), přičemž republikový průměr se pohybuje okolo 17 uchazečů o jedno pracovní místo (Úřad práce ČR, 2013). Mezi těmi, kteří nemohou dlouhodobě najít zaměstnání, jsou zejména mladiství do 24 let a starší nad 50 let (Úřad práce ČR, 2013). Mezi nejběžnější příčiny náleží nedostačující kvalifikace, znalosti a dovednosti, věk, zdravotní indispozice, nebo také nemožnost dojíždět do vzdálenějšího místa za prací.

Situace se zhoršila počátkem roku 2009, kdy byly zjevné dopady ekonomické krize. Mnoho firem se tehdy nacházelo v hlubokém úpadku a v důsledku toho bylo nuceno propouštět velké množství zaměstnanců, některé firmy dokonce musely uzavřít provoz či výrobu úplně. Krize se dotkla mnoha lidí v kraji, o cizincích nemluvě. Posledních pět let je obecně charakterizováno co se míry zaměstnanosti/nezaměstnanosti týče jako období „na houpačce“

(Úřad práce ČR, 2013). Nyní situace spěje k lepšímu a podle nejnovější zprávy, vydané na konci měsíce října tohoto roku, pokračuje tendence, kdy počty uchazečů o zaměstnání začínají klesat a naopak přibývají volná pracovní místa (ČSÚ, 2014d).

Pro cizince je stěžejní fakt, že se nemohou spoléhat na univerzální jazyk angličtinu, ale že většina pracovních míst je podmíněna znalostí jazyka českého (na čemž se mimo jiné shodli všichni dotazovaní).

Když se blíže podíváme na pracující cizince v kraji, setkáme se především s Ukrajinci. S větším početním odstupem jsou zde pak zaměstnáváni Vietnamci, Mongolové, Rusové a občané USA. Počet cizinců ze třetích zemí, jež jsou v kraji zaměstnaní, se mírně zvyšuje, což dokazují data z Úřadu práce ČR (2013) vykazující pozvolný vývoj. V roce 2012 se jednalo o 3 697 cizince a v roce 2013 pak o 4 585 zaměstnaných osob, nárůst tedy zhruba o 888 osob.³⁶ Cizinci obecně zastávají především práce, jež nejsou atraktivní pro české občany, mnohdy vykonávané v nepříznivých pracovních podmínkách.³⁷ Také nahrazují kvalifikace chybějící na místním trhu práce – pomocní a nekvalifikovaní dělníci na stavbách, svářeči, řezači plamenem, kovoobráběči, aj. (Úřad práce ČR, 2013). Údaje mimo jiné potvrzují staré známé zjištění: potřebuje-li firma nebo zaměstnavatel narychlo naplnit větší zakázku, uspořádá rychlý nábor nejdostupnější pracovní síly, kterou zde v kraji pokrývají zmínění Ukrajinci nebo Vietnamci. Zaměstnavatel získal velice flexibilní, nenáročnou a poměrně levnou pracovní sílu připravenou zadané úkoly splnit velice rychle a jak nejlépe dovede. Nejčastěji se jedná o oblast stavebnictví a pohostinství (Úřad práce ČR, 2010). Tvrzení můžeme generalizovat, platí napříč celou Českou republikou a potvrzuje výzkumy o rozdvojenosti českého pracovního trhu. Zatímco lidé přicházející z vyspělých zemí často obsazují lépe hodnocená pracovní místa, migranti přicházející ze zemí s méně výkonnými ekonomikami se musí spokojit s tou prací, kterou Češi za daných podmínek vykonávat nechtějí (Rákoczyová, Trbola, 2012). I toto je jeden z důvodů, který cizincům přicházejících k nám za prací, nebo i těm, jež zde žijí a potřebují se nějakým způsobem uživit, ztěžuje jejich život. Cizinec se vlastně do jisté míry „musí smířit“ s těmito fakty: 1) je nedostatek práce pro Čechy, natož pro cizince; 2) každý má své místo v hierarchii trhu práce, 3) neumíte česky, nemáme pro vás práci.

³⁶ Údaj zahrnuje cizince ze třetích zemí, jež zde pracují na pracovní povolení. Nejedná se tedy o ty cizince, kteří jej nepotřebují, ačkoliv se řadí do kategorie občané třetích zemí.

³⁷ Druhou skupinu, mnohem menší, utváří ti cizinci, kteří zastávají naopak vysoké a dobře hodnocené funkce, jako mohou být například manažeři a specialisté, zaměstnaní ve firmách se zahraniční účastí nebo u nových investorů, lektoři jazyků, lékaři, umělecké profese, apod.

Z výše popsaného si můžeme vytvořit přibližnou představu, jak vypadá situace s prací pro zahraniční migranty nejenom v Olomouckém kraji. Avšak závěry je poměrně obtížné demonstrovat na výpovědích dotazovaných. Jak již bylo zmíněno, faktem je, že všech sedm tázaných odpovědělo jednoznačně na otázky typu: *Proč si myslíte, že v kraji žije tak málo cizinců? Jaké největší problémy či ohrožení zde na cizince ze třetích zemí čekají? Je Olomoucký kraj přitažlivý místem pro život cizích státních příslušníků?* Souhlasili, že v kraji nejsou pracovní příležitosti pro cizince ze třetích zemí. Administrativa k získání pracovního povolení je velice striktní a mnoho žádostí o pracovní povolení je zamítnuto vůbec dřív, než celý byrokratický proces opravdu začne. Níže uvádíme několik výpovědí, kdy se dotazovaní vyjadřovali k problematice cizinců na trhu práce v Olomouckém kraji:

„...Olomoucký kraj je na předposledním místě, co se týče cizinců na území ČR [...] jde o ekonomickou zajímavost pro migranty. A my tady nemáme žádného významnějšího zaměstnavatele, vlastně nejvýznamnějším zaměstnavatelem je Univerzita Palackého, co do počtu cizinců ze třetích zemí [...] je zde významné množství například Indonésanů, Malajců, atd. díky bilaterálním smlouvám [...]. A když se podíváme třeba do těch dalších krajů, tak třeba v Pardubicích je firma FOXCON, firma, která když se rozvíjela ekonomika v roce 2006–2007 přilákala mongolské zaměstnance, kteří pak navzdory ekonomické krizi zůstali a nevrátili se zpět...takže na rozdíl od Olomouce v Pardubicích žije velké množství Mongolů. To stejný je třeba Liberec, firma Johnsson [...], Plzeň, obrovský množství cizinců, protože tam je obrovské množství ekonomických zón, kde se vlastně pracuje jakože manuálně a který jsou schopni využít tu pracovní sílu. To, co je tady poměrně velký zaměstnavatel, je třeba logistické centrum Kaufland. Ale tam nevím, jestli to jde přímo, nebo přes nějaké zprostředkovatelské agentury. Agenturní zaměstnávání je zakázáno, ale u cizinců s trvalým pobytem je vlastně de facto povoleno.“ (dotazovaný č. 2)

„...bez znalosti češtiny si najít práci je téměř bez šance, kromě lektorů – rodilých mluvčích.“ (dotazovaný č. 1)

Většina tázaných také uvedlo, že v kraji je zaměstnán největší počet občanů z Ukrajiny, a to výhradně na níže hodnocených pozicích, jako jsou práce na stavbách či jiné podřadnější pozice, které nechtějí Češi vykonávat. Všeobecnou představu majority, že nám cizinci berou práci, lze vyvrátit, neboť většinou cizinci zastávají pozice, o něž zde není zájem. Zároveň je však vhodné se zamyslet nad tím, kdo by vykonával tato zaměstnání v případě absence cizinců a neúčasti českých občanů?

Pouze dva dotazovaní se rozhovořili o problematice agenturního zaměstnávání.³⁸ Oba sdělili, že tohoto typu zaměstnávání využívají zejména logistická centra. Největší problém spojený s agenturním zaměstnáváním obecně, je nejistota trvalosti pracovního poměru. Potenciální zaměstnanec neví, jestli bude pracovat den či týden a jakmile je práce dokončena, pracovní poměr je rozvázán. Platové podmínky jsou na nižší úrovni, agentura si strhává z vyplácené částky určitý podíl. Tento typ zaměstnávání se může legálně dotýkat pouze cizinců s trvalým pobytem. Ovšem dle dotazovaného č. 2 zůstává opomíjen fakt, že v kraji nefungují pouze zdejší agentury. Zakázku může získat třeba agentura z Prahy a může přivést vlastní zaměstnance – cizince žijící v Praze.

„[...] to, co je tady poměrně velký zaměstnavatel, je třeba logistické centrum Kaufland. Ale tam nevím, jestli to jde přímo, nebo přes nějaké zprostředkovatelské agentury. Agenturní zaměstnávání je zakázáno, ale u cizinců s trvalým pobytem je vlastně de facto povoleno. Co je však specifické, a my tady máme, tím že tady není až tak velký zaměstnavatel, takže to sem netáhne lidi s tím krátkodobým nebo přechodným pobytem, ale navyšuje se zde počet lidí s tím trvalým pobytem a u nich je už možné být zaměstnávání agenturami. Právě tam pracuje třeba dost Vietnamců, pár Mongolů, ale moc jich jako není.“ (dotazovaný č. 2)

Za pozornost ještě stojí vysvětlení jednoho z dotazovaných, proč se v okrese Prostějov nachází tolik cizinců s trvalým pobytem.³⁹ Hlavním důvodem bylo minulé působení Oděvního podniku Prostějov (známého také pod názvem OP Prostějov Profashion). Ačkoliv tento podnik v roce 2010 ukončil svou činnost, v dřívějších dobách patřil k nejvýznamnějším zaměstnavatelům v okrese vůbec. Za největšího rozmachu nabídl pracovní místa mnoha cizincům, především ženám – švadlenám, jež přicházely hlavně z Ukrajiny. To potvrzuje i zpráva Úřadu práce ČR (2013), která podotýká, že v Prostějově se skokově zvýšila nezaměstnanost mezi 2010–2011 právě z důvodu masového propouštění zaměstnanců zkrachovalého OP Prostějov.

Dotazovaný č. 5 na otázku, zda byl v minulosti Prostějov místem, které by cizincům nabízelo nějaké příležitosti a lákalo je se tam přistěhovat, tyto informace potvrdil: *„...hlavně tady v Prostějově. Tady byl gigant OP Prostějov a díky tomu sem přišlo strašně moc cizinců. Většinou holky tam pracovaly, jak se OP zrušilo, zůstaly bez práce.“* Jak však ihned dodává, zmiňované zaměstnankyně přišly do České republiky za prací již velmi dávno, byly ještě mladé, bez závazků. Během pracovního pobytu mnoho z nich našlo partnera, vdaly se a mnohé zde již

³⁸ Agenturní zaměstnávání pro cizince funguje zcela stejně jako pro české občany.

³⁹ Pro připomenutí, v okrese Prostějov se celkem nachází 1386 cizinců a z toho 1018 jich zde žije trvale.

žijí trvale. Právě proto je pro Prostějov příznačný tak vysoký podíl cizinců s trvalým pobytem na úkor těch dlouhodobých.

Podobně se k tomuto vyjadřuje i dotazovaný č. 4, když dodal: „[...] *specifikem Prostějova je velké procento žen, většinou bývalé zaměstnankyně OP Oděvní podnik Prostějov, který v roce 2008 ukončil činnost. Nejčastěji se setkáváme (v rámci sociální práce) se ženami ze třetích zemí – Ukrajina, Moldavsko, Bělorusko, Mongolsko, které zde zůstaly, založily rodiny.*“

Na základě výše popsaného můžeme demonstrovat první důvod nízkého počtu cizinců v Olomouckém kraji. Oblast hledání a možnosti zisku zaměstnání je pro přistěhování cizinců opravdu často určující. V návaznosti na zjištěné pak je pro zdejší kraj typický narůst počtu cizinců s trvalým pobytem. Problémem zůstává, a to nejenom zde v kraji, ale v celé České republice, že ačkoliv cizinci s trvalým pobytem v ČR či dokonce ti, jež zde získali občanství, mají na trhu práce *de iure* naprosto rovné postavení jako Češi, jsou velmi často fakticky znevýhodněni, především jazykovými schopnostmi (navzdory nutnosti dosáhnout minimální úrovně A1 pro získání trvalého pobytu), nedostatkem kontaktů nad rámec své etnické skupiny či z hlediska problematičnosti uznání jejich zahraničního vzdělání. Roli sehrává i diskriminace kvůli jinému etnickému původu (Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, 2009). Dílčí problémy tohoto charakteru způsobují cizincům značné nesnáze v hledání uplatnění na trhu práce.

6.5 Pobytová administrativa

Druhá nejčastěji zmiňovaná oblast, v níž mají cizinci obtíže, je spjata s pobytovou administrativou. Více než polovina tázaných uvedla, že důvody první návštěvy cizince v organizaci se pojí s potřebou odborného poradenství v pobytových otázkách. Mnoho klientů se nevyzná v cizineckém zákoně nebo mu z hlediska jazykové bariéry nerozumí (žádosti o pomoc při prodlužování dosavadního pobytu, vyplnění formulářů). Jednoduše se zde ukazuje složitost zákona o pobytu cizinců (velké množství vyřizování nutných povolení či jiných dokumentů, jež je nezbytné prodlužovat) a rovněž také strach z porušení zákona a případného vyhoštění pokud by závazkům včas nebylo dostáno. Nutno dodat, že povolení k dlouhodobému pobytu je cizincům vydáváno na různě dlouhou dobu, většinou dle účelu pobytu (studium, vědecký výzkum, sloučení rodiny, podnikání) (MVČR, 2014k). Mezi účely pobytu nově od 24. 6. 2014 nepatří získání dlouhodobého pobytu za účelem zaměstnání (nahrazuje jej zaměstnanecká karta, viz předchozí kapitola).

Záležitosti týkající se pobytu jsou vyřizovány na *Oddělení pobytu cizinců* Odboru azylové a migrační politiky v Přerově. Pro nutná povolení se zde, navzdory faktu, že největší množství cizinců se nachází v Olomouci a tudíž by bylo logičtější umístit úřad do krajského města, sjíždí cizinci z celého kraje. Na základě rozhovoru s dotazovaným č. 7 vyšlo najevo, že přesun Oddělení pobytu cizinců z Přerova do Olomouce prozatím není možný kvůli nedostatku vhodných státem vlastněných kancelářských prostor ve městě. Studentům a vědeckým pracovníkům Univerzity Palackého je od letošního roku (2014) uleveno, v budově děkanátu Lékařské fakulty UP se otevřela jim určená pobočka OAMP (tyto informace rovněž přinesl i Žurnál UP, 2014).

Pobyťová problematika se pojí s cizinci s dlouhodobým pobytem, neboť ti, kteří již dosáhli pobytu trvalého a záležitosti s cizineckými úřady již nevyřizují tak často. S tímto do velké míry souhlasil dotazovaný č. 2. Naznačil, že od roku 2012 přibývá v Olomouckém kraji cizinců s trvalým pobytem. U nich platí ohlašovací povinnost pouze v případě, že se jedná o změnu trvající déle než 180 dnů (změna jména při změně osobního stavu, změna místa pobytu, apod.) a navíc na vyřizování mají delší lhůty. Přístup k zaměstnání by měl být snazší, avšak jak bylo zmíněno výše, toto právo bývá v praxi často těžko uplatnitelné.

Jakékoliv vyřizování na úřadech je pro cizince vždy velmi stresující. Toto tvrzení potvrdili i dotazovaní. Shodli se na tom, že cizinci se cítí pod značným tlakem kvůli respektu ke státním autoritám i z důvodu nejrůznějších obav: zda budou dobře rozumět, jak se k nim budou chovat osoby, s nimiž budou jednat, jaké jim budou kladeny dotazy a jestli nakonec bude vše vyřízeno k jejich spokojenosti. Pokud cizinec požádá, má ze zákona právo na tlumočníka ve svém rodném jazyce. Není však možné, aby jednání probíhalo v jiném, než úředním, tedy českém jazyce. „*My jsme samozřejmě schopni se domluvit i třeba anglicky, rusky, domluvíme se s Ukrajincem. Ale proč? Úředním jazykem je čeština, proto jednání probíhají česky a cizinec se buď musí umět dorozumět, nebo si požádat o tlumočníka.*“ (dotazovaný č. 7)

Někteří dotazovaní zastávají názor, že zájem úředníků zjistit skutečné důvody imigrace je přiměřený a zcela v pořádku (dotazovaný č. 1, 3 i 5). Tento poměrně kladný postoj (samozřejmě existují výjimky) může být způsoben kontaktem a dobrými zkušenostmi s jednáním úředníků na přerovské pobočce OAMP. Ani jeden z dotazovaných nevyověděl, že by s nimi měl osobně negativní zkušenost či by se setkal z jejich strany s nepřiměřeným jednáním.

Závěrem k této druhé oblasti budiž tedy konstatování tázaných osob, že administrativní zátěž spojená s pobytem činí cizincům značné potíže a dlouhodobě je stresuje. Vždy především

záleží na konkrétním úředníkovi, s nímž je jednáno, zda bude chtít vyhovět a být vůči cizinci vnímavý a chápavý, či bude stát striktně za danými normami. Skoro všichni dotázaní na otázku, jeví-li se jim česká administrativa jako příliš náročná, odpověděli: ano je složitá, ale jedná se o kontrolní činnost státu. „*Je to součástí ochrany naší republiky, takže mi nepřipadne zbytečná ani přehnaná. Je ovšem zdoluhavá.*“ (dotazovaný č. 4)

6.6 Znalost českého jazyka jako jedna z podmínek integrace do české společnosti

Poslední rozebíranou problematickou oblastí, jíž cizinci čelí, je vnější tlak na integraci, mnohdy zjevný, jindy skrytý. Jelikož integrace do české společnosti nemůže plně proběhnout bez znalosti českého jazyka, alespoň na takové úrovni, na jaké je cizinec schopen se domluvit v běžných životních situacích. Od znalosti jazyka se také do velké míry odvíjí, jak na něj bude většinová společnost pohlížet.

Integrace je v nejširším slova smyslu vnímána jako proces začleňování. *Slovník ABZ cizích slov* (2005–2014) vysvětluje pojem integrace jako sjednocení, ucelení, splynutí, začlenění, zapojení. Uherek (2003) uvádí, že mluvíme-li o společenské integraci cizinců, jde o proces začleňování se „*do již existujícího společenského celku, který má vytvořenou strukturu, vykazuje určitou míru koherence a chování jeho členů se řídí stanovenými pravidly*“. Dodává, že každý jednotlivec se integruje specifickým způsobem a jinou měrou, než ti ostatní. „*Integrace spočívá v tom, že si imigrant osvojí roli, která se může stát součástí rolí respektovaných danou společností, že jeho chování bude předvídatelné a stane se součástí lokální performance zvané kultura.*“ (Uherek, 2003). Nejdůležitější je chápat proces integrace oboustranně.⁴⁰ Závisí na aktivitě obou stran, dominující společnosti i migrantů (Honusková, 2011; Trbola, Rákoczyová, 2010; Drbohlav, 2001). Jisté integrační požadavky stát bude požadovat především po těch cizincích, kteří již v České republice pobývají dlouhodobě, a předpokládá se, že zde budou chtít žít trvale. V případě plné integrace může být tento proces zakončen získáním českého občanství (tzv. naturalizace). Avšak ani sebeúspěšnější integrace by neměla bránit ponechání si jistých specifíků, neměla by být vyžadována úplná asimilace.⁴¹

V této podkapitole však nebude pojednáno o integraci jako takové, ale spíše ve spojení se znalostí češtiny. Znovu připomeňme, že ze strany českého státu je po cizincích, kteří zde chtějí žít trvale, požadováno, aby prokázali znalost českého jazyka aspoň na úrovni A1 (u cizinců

⁴⁰ Zajímavým rozšířením vzhledu do této problematiky je mimo jiné studie Dvořákové, Hervertové, Horské, Mourečkové (2007) s názvem *Metody sociální práce s migranty, azylanty a jejich dětmi*.

⁴¹ Pod pojmem asimilace ve vztahu k migraci nejčastěji rozumíme úplné splynutí s majoritním obyvatelstvem v tom státě, v němž se cizinec adaptuje (Drbohlav, 2001).

s pobytem dlouhodobým žádné jazykové požadavky neexistují). Z pozice cizince by se nemělo jednat o závazek vůči státu, vždyť zejména jemu samotnému znalost jazyka pomůže v každodenním životě nejvíce (jednání na úřadech, běžný kontakt v obchodě, v zaměstnání). Výpovědi cizinců ve studii provedené v roce 2006 na téma Praktické potíže cizinců v ČR (Tollarová, 2009) potvrzují, že „*cizinec je komplexní kategorie, která není definována pouze státním občanstvím, ale také dalšími charakteristikami. Důležitý je přízvuk a mateřský jazyk cizince*“. Dokazuje to na rozhovorech s cizinci žijícími v České republice. Většina jich byla přesvědčena o markantním rozdílu mezi tím, jak mluví česky například Američan anebo Rus či Ukrajinec. S identifikací jazyka (přízvuku) se pojí automatické zařazení cizince ke geografickému regionu, podle toho na něj pak majorita často také reaguje. Mnoho cizinců vypovídalo o primární zkušenosti: reakce na „cizince z Východu“ bývají odlišné (ve smyslu negativní) od těch „ze Západu“.

Jazyk a přízvuk migranta mnohdy automaticky zařazují do určité škatulky, minimálně si utváříme první představy, odkud daný jedinec může pocházet. Přihlíženo je rovněž ke vzhledu, od toho se obvykle utváří prvotní předsudky. Mimo těchto determinantů nás ještě na první pohled upoutá chování. Rozlišujeme chování akceptovatelné a vybočující. Zde je právě na místě uplatňovat oboustranný přístup k integraci cizinců do naší společnosti. Ze strany majority projevit jistou míru pochopení – přivyknout novým věcem vyžaduje čas, ze strany každého konkrétního cizince by zase mělo jít o posouzení vhodnosti vlastních zvyků.

Naprosto všichni dotazovaní se shodli, že je důležité, aby cizinec pochopil zdejší kulturu a společensky uznávané hodnoty a v rámci svých možností se jim přizpůsobil.

„Myslím si, že do jisté míry je tam asi nutnost se podřídit. Ve zjevných věcech. Jsou to pravidla společnosti a pokud v ní chci žít, musím se naučit pravidla, musím se do společnosti začlenit [...], třeba když je u mě zvyk, plivnout si do ruky a podat ruku, ale vidím, že tady je to lidem odporné, nepříjemné, tak se to odnaučím [...] zbytečně si budu přidělovat problémy, budu vystavena stereotypům a předsudkům. Člověk se vždy musí nějak podrobit většinové společnosti, vždycky. Tam nejde, jako abych si já zachovala svá pravidla a tradice na 100 %, aniž by mě neovlivnilo to, kde žiju.“ (dotazovaný č. 6)

Propojenost jazykových znalostí a integrace byla vkládána v souvislost s otázkou, co lze nazvat největšími potížemi cizinců v kraji, k čemuž dotazovaný č. 5 řekl: *„Osvojení jazyka. Na Hané moc lidí nemluví jiným jazykem (kromě univerzitního města Olomouc), takže cizinci, kteří*

si neosvojí dobře jazyk, jsou v podstatě vyloučeni z pracovního procesu a dostávají se do izolace.“

Některé zde žijící národy jsou motivovány naučit se českému jazyku alespoň na úrovni A1, protože vnímají, že se zároveň jedná o podmínku zisku trvalého pobytu. Na základě zkušeností z praxe lze popsat, jak se k výuce jazyka někteří cizinci staví. Navštěvují kurzy českého jazyka, zprostředkované bezplatně CPIC nebo SOZE. Opačným pólem jejich snahy je, že někteří z nich chtějí dosáhnout pouze zisku trvalého občanství, a dále již o další jazykové zlepšování ztrácí zájem. *„Dosáhli, čeho chtěli, a tím to pro ně končí“*. Pokud nemají zájem získat zde v republice občanství (mnoho cizinců buď zájem opravdu nemá, nebo o něj nežadají z obav ztráty svého původního)⁴² v jazykových dovednostech se nijak nerozvíjí. Neuvědomují si, že nad rámec pohybu komunity jim to může činit značná omezení.

K posuzování migrantů mnohdy velice stačí zhodnotit zemi jejich původu. Vezměme k aplikaci tohoto principu Francii. Je-li pro nás stát atraktivní, kultura obyvatel milá, budeme o nich mluvit jako o Francouzech, v opačném případě pak jako o „žabožroutech“. Tato dvojí optika se v problematice migrace velmi hojně uplatňuje.

Pro migranty je obecně velmi těžké snášet, jak na ně pohlíží majoritní společnost. *„Myslím, že hodně cizinců trpí tím, že jsou bráni jako TI cizinci, ale oni nechcous být vnímáni, jako že jsou TI jiní, oni chtějí být součástí naší kultury, být součástí společnosti, my všichni [...]“*. (dotazovaný č. 6)

Zvláště ti, kteří zde žijí již delší dobu, se s naší zemí, zvyky, kulturou již ztotožnili a rozhodli se zde třeba i zůstat. Permanentní upomínání o jejich původu může zbrzdit proces integrace.

„Obecně asimilace ne, integrace ano. Ale integrace je o tom, že je to oboustranný proces, to znamená, že nejenom že ten cizinec sem přijede a slepě zahodí vše, co dosud měl. Kulturní hodnoty, zvyky, atd. To nevím, proč bychom to po něm měli chtít. Ale na druhou stranu musí respektovat, že tady to máme trochu jinak a musí se chovat trochu jinak. Jako jestli nechce slavit český vánoce, tak proč bych ho do toho měla nutit, [...] musí to být proces z obou stran, tak nějak jakoby rovnoměrný, taková spolupráce. A dát do toho nějaký zdravý rozum [...]. Jsou lidi,

⁴² Ne všechny země světa povolují svým občanům nést dvojí občanství. Dokonce i Česká republika toto dlouho nedovolovala. Kdyby třeba český občan žijící v Austrálii chtěl zažádat o občanství tam a zároveň si ponechat občanství české, nebylo by to až do 1. 1. 2014 povoleno. Teprve od nového roku vstoupil v platnost zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů, který dvojí občanství povoluje.

kterým to nejde, kteří se přizpůsobují hůř anebo jim to vůbec nejde, ale trochu úsilí do toho dát musí, jde prostě o oboustranný proces.“ (dotazovaný č. 1).

„Bez integrace to nejde. Člověk se nemůže zapojit do společnosti bez toho, aniž by se propojil jakoby s tou většinou. Bez kontaktu to nejde. [...] úplně se vzdávat své kultury, svých názorů a toho, kde člověk vyrostl, není potřeba, vždy je potřeba nechat si i svou identitu, která je určitě odlišná od té české, ale k tomu, aby integrace proběhla, je důležité se zapojit do společnosti. Je důležité mít kontakty, znát jazyk a gramatiku. Pokud bude cizinec pořád žít ve své malé komunitě, skupince, tak integrace je pak buď zdlouhavá a těžká anebo vůbec neproběhne. Je určitě možné, aby se člověk integroval do české společnosti, ale za prvé musí chtít, mít touhu poznat, proč lidé jednají tak jak jednají. Ale aby to pochopil, musí se do toho aktivně zapojovat a k tomu je zapotřebí pomocné ruky majority. Co hlavně chci říct je, že cizinec nesmí být pasivní, z jeho strany musí vést kroky, protože ze strany české společnosti tyto snahy zatím značně pokulhávají.“ (dotazovaný č. 5)

Popis této třetí vytyčené problematické oblasti se vztahuje na situaci cizinců v republice obecně, odpovědi dotazovaných platí univerzálně, nikoliv pouze na Olomoucký kraj. Lze tvrdit, že čím větší kraj, město, tím více je postoj k cizincům otevřený. Je více tolerováno, jakým způsobem se oblékají, vyjadřují, apod. Problém Olomouckého kraje tkví v této oblasti v tom, že se jedná o kraj malý a zastoupení cizinců zde není velké. Na každého, kdo se vymyká z normálu, je pak soustředěna o to větší pozornost, jsou kladeny požadavky, aby byl (vypadal a choval se) jako většina. Dotazovaní se nezávisle na sobě společně vyjádřili, že česká veřejnost stále není cizincům nakloněna. A jako značnou překážku, která utváří bariéru mezi českou společností a cizinci, vidí stereotypy vytvářené médii.

7. Závěr

Není nutné znovu vyzdvihovat, že migrace je globálním jevem, nabírajícím v současnosti na intenzitě. Obyvatelstvo napříč kontinenty se vždy z nejrůznějších důvodů dávalo do pohybu, měnilo místo pobytu. Dnes se lidé napříč světem také stěhují, mnozí motivovaní osobními důvody či snem za lepším životem, jiní donuceni situací ve své zemi. Ať tak či onak tito lidé opouští své domovy a na dlouhou dobu, či trvale, se snaží začít život v jiné zemi.

Tato práce si položila za cíl pojednat o fenoménu mezinárodní migrace jako takovém, a rozebrat blíže pojmy s tématem přistěhovalectví spojené. Rovněž bylo cílem pojednat o vývoji zahraniční migrace ve vztahu k České republice dnes i z pohledu nedávné historie, přiblížit, jak se česká imigrační politika utvářela. Ve vztahu k Olomouckému kraji pak bylo zjišťováno, kolik cizinců jakých národností zde žije, co je motivuje a jakým problémům musí čelit.

V rámci stanovených cílů pak bylo zjištěno, že ač je Česká republika zemí atraktivní pro zahraniční migranty, zejména pro migranty ze zemí na východ od ní, jejich počty u nás nejsou nikterak výrazné. Legálně usazených cizinců u nás bylo k 31. 12. 2013 asi 441 tisíc, což se na celkovém stavu obyvatelstva ČR podílí zhruba čtyřmi procenty (cizinci ze třetích zemí jen něco okolo 2,7 % na celkovém stavu obyvatelstva, přičemž evropský průměr činí 4%) (Hokovský, 2013). Tato data Českou republiku stále staví pod evropský průměr počtu migrantů v zemi, i přes obecné mínění, že cizinců u nás je mnoho.

Důvody nižšího zastoupení cizinců na majoritním obyvatelstvu můžeme dávat do souvislostí s poměrně striktní českou imigrační politikou, jako hlavním nástrojem upravujícím vstup a pobyt migrantů na naše území, zejména ve vztahu ke kategorii cizinců ze třetích zemí. Od vzniku samostatné České republiky neustále prochází novým vývojem a změnami pobytových a pracovních podmínek cizinců v zemi. Na jednu stranu to lze brát jako nutné bezpečnostní opatření země, otázkou však na straně druhé zůstává, zda-li neodkazuje spíše k určité nechuti stát se zemí otevřenou příchodu velkého množství cizinců právě z obav o zatížení systému obecně i bezpečnosti.

Hlavním cílem práce bylo přiblížit situaci cizinců, kteří žijí dlouhodobě nebo trvale v Olomouckém kraji v těchto aspektech: jaké množství se jich tu nachází, odkud nejčastěji přicházejí, jaké jsou jejich motivace a jakým příležitostem či ohrožením v kraji musí čelit. Těchto zjištění bylo dosaženo prostřednictvím sedmi expertních rozhovorů s odborníky na cizineckou problematikou, ať z místa pracovníka neziskové organizace nebo státního

zaměstnance. Poznatky z dialogů umožnily vytyčit tyto problematické oblasti: 1) nedostatek pracovních možností pro cizince zejména z důvodu nižší ekonomické aktivity kraje, 2) obavy z pobytové administrativy spojené s vyřizováním či prodlužováním potřebných dokumentů opravňujících cizince k legálnímu pobytu, 3) přijímání cizinců českou společností ve vztahu k jejich jazykovým možnostem. Daná zjištění korespondují i s pracovními hypotézami, které se rovněž naplnily.

Závěry této práce nejsou nepředvídatelné, korespondují s „common sense“ vnímáním majority. Potvrzují několik domněnek. Doposud mezi námi a migranty stojí jistá distancovanost Čechů k toleranci jiných národů. Zažité předsudky jsou stále udržovány a velkým problémem se stává též jazyková bariéra. Pokud se tedy chceme stát otevřeným národem, je potřeba začít právě ve vztahu k cizincům, napomáhat při jejich snahách se integrovat a naopak naklonění k akceptaci a učení se od nich. Pouze bipolární komplementární zákon a byrokraticky efektivně podložený proces bude v tomto stavu prospěšný.

8. Literatura a prameny

LITERATURA

BARŠOVÁ, A., BARŠA, P. (2005) *Přistěhovalectví a liberální stát: Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav. 1.vyd. 312 s. ISBN 80-210-3875-6.

BATES, D.C. (2002) Environmental Refugees? Classifying Human Migrations Caused by Environmental Change. In *Population and Environment*. Vol. 23. No. 5. Human Science Press. Pp. 465 – 477.

BROUČEK, S., GRULICH, T. (2012) Několik závěrečných poznámek o problematice migrací s ohledem na zkušenosti české společnosti po roce 1945 a s přihlédnutím k výsledkům diskuse senátu PČR 3. a 4. října 2011 na téma migrace a česká společnost. In BROUČEK, S., GRULICH, T. (eds.). *Migrace a česká společnost: Výběr textů a diskuse z konference k aktuálním problémům migrací*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, v.v.i. Str. 186 – 190. ISBN 978-80-87112-61-8.

BURCIN, B., DRBOHLAV, D., KUČERA, T. (2008) *Možnosti migračního řešení perspektivního úbytku a demografického stárnutí obyvatelstva České republiky*. Sociologický časopis. Vol. 44, No. 4. Str. 653–682.

BUSINESSINFO. (2014) Charakteristika Olomouckého kraje. [online] [c1997-2014] [cit. 2. 12. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/charakteristika-olomouckeho-kraje-2194.html>>.

CIC (Centrum pro integraci cizinců). (2012) Otázky a odpovědi o cizincích v ČR. [online] [c2012] [cit. 21.9.2014]. Dostupné z WWW:<<http://www.cicpraha.org/cs/pro-verejnost/zakladni-informace-o-imigraci-v-cr/otazky-a-odpovedi-o-cizincich-v-cr.html>>.

ČEPELKA, Č., et al. (2006) *Teorie a praxe azylu a uprchlictví*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. 239 s. ISBN 80-85889-79-X.

ČEPELKA, Č., JÍLEK, D., ŠTURMA, P. (1997) *Azyl a uprchlictví v mezinárodním právu*. Brno: Masarykova univerzita. 262 s. ISBN 80-210-1493-8.

ČEPELKA, Č., JÍLEK, D., ŠTURMA, P. (1997) Povaha mezinárodně právních závazků o uprchlictví. str. 61–101. In *Azyl a uprchlictví v mezinárodním právu*. Brno: Masarykova univerzita.

ČERMÁK, Z., JÁNSKÁ, E. (2011) Rozmístění a migrace cizinců jako součást sociálně-geografické diferenciaci Česka. *Geografie*, 116, No.4, str. 422–439.

ČIŽINSKÝ, P. (2009) Kdo má řídit migraci? Stručná analýza kompetencí úřadů. In *migraceonline.cz*. Cit. 8. 9. 2009. [online] [c2014] [cit. 28. 10. 2014] Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/kdo-ma-ridit-migraci-strucna-analyza-kompetenci-uradu>>.

ČIŽINSKÝ, P. (2011) Analýza legislativního rámce sociální integrace cizinců v České republice. In TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. (eds.) *Institucionální podmínky integrace cizinců v ČR I. Integrační politika*. Brno: Barrister&Principal, o. s. Str. 93–163. ISBN 978-80-87474-19-8.

ČIŽINSKÝ, P. (2014) Analýza: Nová úprava pracovní migrace cizinců do ČR. In *migraceonline.cz*. Cit. 18. 1. 2014. [online] [c2014] [cit. 15. 11. 2014] Dostupné z WWW:<<http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/analyza-nova-uprava-pracovni-migrace-cizincu-do-cr>>.

ČLOVĚK V TÍSNI. (2004) Uprchlíkem v Česku: Azylová politika, žadatelé o azyl, děti jako uprchlíci. Praha: Open Society Fund Praha. Dostupné online z WWW: <http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/PINF_Azyl.pdf>.

ČSÚ (Český statistický Úřad). (2013b) Cizinci v České republice 2013. Lidé a společnost. Praha: ČSÚ. ISBN 978-80-250-2439-3.

ČSÚ (Český statistický Úřad). (2012) Cizinci v České republice 2012. Lidé a společnost. Praha: ČSÚ. ISBN 978-80-250-2309-9.

ČSÚ (Český statistický Úřad). (2011) Cizinci v České republice 2011. Lidé a společnost. Praha: ČSÚ. [online] [c2014] [cit. 10. 10. 2014]. Dostupné z WWW: <http://notes.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/1414-11-r_2011>.

ČSÚ (Český statistický Úřad). (2013c) Statistická ročenka Olomouckého kaje 2013. Český statistický úřad Olomouc. ISBN 978-80-250-2435-5.

ČSÚ (Český statistický Úřad). (2013d) Život cizinců v ČR. Český statistický úřad: Oddělení pracovních sil, migrace a rovných příležitostí, Praha. ISBN 978-80-250-2448-5.

ČSÚ (Český statistický Úřad). (2014c) *Regionální statistiky: Základní tendence demografického, sociálního a ekonomického vývoje Olomouckého kraje v roce 2013.* [online] [c2014] [cit. 20. 11. 2014]. Dostupné z WWW:<[http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/4000377F1E/\\$File/33013514.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/4000377F1E/$File/33013514.pdf)>.

ČSÚ (Český statistický Úřad). (2014d) *Nezaměstnanost v Olomouckém kraji k 31. 10. 2014.* [online] [c2014] [cit. 28. 11. 2014]. Dostupné z WWW:<[http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/bce41ad0daa3aad1c1256c6e00499152/5b04a7cd88024f68c1257d90004b4631/\\$FILE/NEZ2014_10.pdf](http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/bce41ad0daa3aad1c1256c6e00499152/5b04a7cd88024f68c1257d90004b4631/$FILE/NEZ2014_10.pdf)>.

DRBOHLAV, D. (2001) Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). Str. 17 – 28. In ŠÍŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice (My a oni v multikulturní společnosti 21. století)*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-648-9.

DRBOHLAV, D. a kol. (2010) *Migrace a (i)migranti v Česku: Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Slon. 1. vydání, 207 s. ISBN 978-80-7419-039-1.

DVOŘÁKOVÁ, J., HERVERTOVÁ, V., HORSKÁ, J., MOUREČKOVÁ, H. (2007) *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi.* Praha: TRITON. 185 s. ISBN 978-80-7387-097-3.

EMN (European Migration Network). (2014) *Tisková zpráva k zaměstnaneckým kartám.* [online] [c2014] [cit. 30. 11. 2014] Dostupné z WWW: <http://www.emncz.eu/aktualne/cz::BLOCK:NOVINKY%7Cid_novinky:1941>.

EURACTIV. (2014) Volný pohyb pracovníků v rozšířené EU. [online] [c2004-2014] [cit. 17.9.2014] Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/link-dossier/voln-pohyb-pracovnk-v-rozen-eu>>.

EUROPEUM. (2011) Evropa a proces mezinárodní migrace (se zvláštním důrazem na země Evropské unie a Evropského společenství volného obchodu). [online] [c2010-2011] [cit.18.9.2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.europeum.org/cz/integrace/28-integrace--6/660-evropa-a-proces-mezinarodni-migrace-se-zvlastnim-durazem-na-zeme-evropske-unie-a-evropskeho-spolecenstvi-volneho-obchodu>>.

- EUROSKOP.** (2014) Komisaři se neshodli na seznamu "bezpečných zemí původu". [online] [c2005-2014] [cit. 03.10.2014]. Dostupné online z WWW: <<https://www.euroskop.cz/38/4990/clanek/komisari-se-neshodli-na-seznamu-bezpecnych-zemi-puvodu/>>.
- GÜNTEROVÁ, T.** (2005) Uprchlíci a žadatelé o azyl v České republice. In *Migraceonline.cz* [online] [c2014] [cit.12.10.2014] Dostupné z WWW:<http://www.varianty.cz/download/doc/activities/71_0.pdf>.
- HOKOVSKÝ, R.** (2013) Česku se dlouhodobě vyplatí rozvážná migrační politika. *Hospodářské noviny*. 24. 2. 2013. Dostupné z WWW: <http://nazory.ihned.cz/c3-59383910-060000_d-59383910-060000_d-59383910-cesku-se-dlouhodobe-vyplati-rozvazna-imigracni-politika>.
- HRADEČNÁ, P., JELÍNKOVÁ, M., ČIŽINSKÝ, P., et al.** (2011) *Řešení otázek neoprávněného pobytu cizinců: Situace v ČR a ve vybraných evropských zemích*. Praha, Linde Praha a.s. 267 s. ISBN 978-80-7201-869-7.
- CHALOUPKOVÁ, J., ŠALAMOUNOVÁ, P.** (2006) Postoje k imigrantům a dopadům migrace v evropských zemích. *Sociologický časopis*. Vol. 42. No.1. Str. 57–80.
- Integrační centra** (2013) *Centra na podporu integrace cizinců: Olomoucký kraj*. [online] [c2009-2013] [cit. 29. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.integracnicentra.cz/OlomouckyKraj/OK.aspx#>>.
- IOM (International Organisation for Migration).** (cca2014) Key Migration Terms. [online] [cca2014] [cit. 17.9.2014] Dostupné z WWW: <<http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/about-migration/key-migration-terms-1.html>>.
- IOM (International Organisation for Migration).** (2013) *World Migration Report: Migrant, Well-being and Development*. 220 s. ISBN 978-92-9068-668-2.
- JANKŮ, K.** (2006) Moderní migrace. Stěhování se zvláštním významem. *Sociální studia*. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 1/2006. S. 13–27. ISBN 1214-813X.
- KING, R.** (2008) *Atlas lidské migrace*. Praha:Mladá fronta a.s. 192 s. ISBN 978-80-204-1706-0.
- KRCHOVÁ, A., VÍZNEROVÁ, H.** (2009) *Deník migranta/migrantky*. Evropská kontaktní skupina v České republice. Online. Dostupné z WWW: <http://www.ekscr.cz/sites/default/files/denik_migranta_migrantky_email.pdf>.

KUŠNIRÁKOVÁ, T., ČIŽINSKÝ, P. (2011) *Dvacet let české migrační politiky: Liberální, restriktivní, anebo ještě jiná?* Geografie, 116, No. 4, str. 497–517.

LEONTIYEVA, Y. (2011) Imigranti v ČR – žádání a nechtění. Současné migrační a integrační politiky v ČR. In TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. (eds.) *Institucionální podmínky integrace cizinců v ČR I. Integrační politika*. Brno: Barrister&Principal, o. s. Str. 13–36. ISBN 978-80-87474-19-8.

Magistrát města Olomouce. (2012) *Průmysl a vybrané tradiční firmy v Olomouci*. [online] [c2012] [cit. 26. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.olomouc.eu/podnikatel/profil-mesta-a-informace-pro-investory/prumysl-a-tradicni-firmy-v-olomouci>>.

MPSV (Ministerstvo práce a sociálních věcí). (2013) *Zelené karty v České republice*. [online] [c2013] [cit. 28. 10. 2014]. Dostupné z WWW: <https://portal.mpsv.cz/sz/zahr_zam/zelka>.

MPSV (Ministerstvo práce a sociálních věcí). (2014) *Zaměstnanecké karty pro cizince v České republice*. [online] [c2014] [cit. 15. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <http://portal.mpsv.cz/sz/zahr_zam/zamka/ciz>.

MVČR (Ministerstvo vnitra České republiky). (2014a) *Azyl: Průběh správního řízení o udělení mezinárodní ochrany*. [online] [c2014] [cit. 10. 10. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/azyl-prubeh-spravniho-rizeni-o-udeleni-mezinarodni-ochrany.aspx>>.

MVČR (Ministerstvo vnitra České republiky). (2014b) *Migrační a azylová politika České republiky*. [online] [c2014] [cit. 05.10.2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx>>.

MVČR (Ministerstvo vnitra České republiky). (2014c) *Terminologický slovník. Slovník nejčastěji používaných termínů v oblasti azylu a migrace*. [online] [c2014] [cit. 23. 9. 2014] Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx>>.

MVČR (Ministerstvo vnitra České republiky). (2014d) *Zprávy o situaci migrace a integrace cizinců na území České republiky za 2001–2012*. [online] [c2014] [cit. 14. 10. 2014]. Dostupné online z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/zpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace-a-integrace-cizincu-v-ceske-republice-za-roky-2001-2012.aspx>>.

MVČR (Ministerstvo vnitra České republiky). (2014f) *Občané EU a jejich rodinní příslušníci.* [online] [c2014] [cit. 22. 10. 2014]. Dostupné online z WWW:<<http://www.mvcr.cz/clanek/obcane-eu-a-jejich-rodinni-prislusnici.aspx>>.

MVČR (Ministerstvo vnitra České republiky). (2014g) *Dublinký systém.* [online] [c2014] [cit. 03. 11. 2014]. Dostupné online z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/dublinky-system.aspx>>.

MVČR (Ministerstvo vnitra České republiky). (2014h) *Občané třetích zemí: Příjezd do ČR, povinnosti a délka pobytu.* [online] [c2014] [cit. 07. 11. 2014]. Dostupné online z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/prijezd-do-cr-povinnosti-a-delka-pobytu.aspx>>.

MVČR (Ministerstvo vnitra České republiky). (2014i) *Přehled pracovišť Ministerstva vnitra (odboru azylové a migrační politiky) na území ČR, včetně telefonních čísel a úředních hodin.* [online] [c2014] [cit. 07. 11. 2014]. Dostupné online z WWW:<<http://www.mvcr.cz/docDetail.aspx?docid=21573542&doctype=ART&#OIK>>.

MVČR (Ministerstvo vnitra České republiky). (2014j) *Občané třetích zemí: Vízum k pobytu nad 90 dnů (dlouhodobé).* [online] [c2014] [cit. 05. 11. 2014]. Dostupné online z WWW:<<http://www.mvcr.cz/clanek/vizum-k-pobytu-nad-90-dnu-dlouhodobem.aspx>>.

MVČR (Ministerstvo vnitra České republiky). (2014k) *Občané třetích zemí: Dlouhodobý pobyt.* [online] [c2014] [cit. 05. 11. 2014]. Dostupné online z WWW:<<http://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-dlouhodoby-pobyt.aspx>>.

MVČR (Ministerstvo vnitra České republiky). (2014l) *Občané třetích zemí: Trvalý pobyt.* [online] [c2014] [cit. 05. 11. 2014]. Dostupné online z WWW:<<http://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-trvaly-pobyt.aspx>>.

MVČR (Ministerstvo vnitra České republiky). (2014m) *Občané třetích zemí: Zaměstnanecká karta.* [online] [c2014] [cit. 05. 11. 2014]. Dostupné online z WWW:<<http://www.mvcr.cz/clanek/zamestnanecka-karta.aspx>>.

MVČR (Ministerstvo vnitra České republiky). (2014o) *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky 2013.* [online] [c2014] [cit. 22. 11. 2014]. Dostupné online z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx?q=Y2hudW09NA%3D%3D>>.

- OSN (Organizace spojených národů).** (2014) Ženevská úmluva z roku 1951. Článek 14: Úmluva o právním postavení uprchlíků. [online] [c2014] [cit. 18.9.2014] Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/uprchlici.pdf>>.
- PAVLÍK, Z., KUČERA, M.** (2002) *Populační vývoj České republiky 1990-2002*. Praha: Demoart. 1. vyd. 98 s. ISBN 80-902686-8-4.
- PALÁT, M.** (2013) *Ekonomické aspekty mezinárodní migrace: Teorie a praxe v Evropské Unii*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o. 92 s. 1. vydání. ISBN 978-80-7418-161-0.
- PETRÁŠ, R.** (2011) Migrace a česká republika. In SCHEU, H. CH. (ed.) et al. *Migrace a kulturní konflikty*. Praha: Auditorium. Str. 113 – 141.
- POPOVOVÁ, M.** (2011) *Mezinárodní migrace a globální governance*. Praha: Oeconomica. 20 s. ISBN 978-80-245-1809-1.
- Poradna pro občanství, občanská a lidská práva.** (2009) Krátkodobý pobyt. [online] [c2009] [cit. 06. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://cizinci.poradna-prava.cz/cizinci-3tizemi/kratkodoby-pobyt.html>>.
- RABUŠIC, L., BURJANEK, A.** (2003) *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* VÚPSV Praha, Výzkumné centrum Brno. Listopad 2003. [Online]. Dostupné z WWW: <<http://praha.vupsv.cz/Fulltext/imigr.pdf>>.
- RÁKOCZYOVÁ, M., TRBOLA, R. (eds.)** (2012) *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: SLON. 309 s. ISBN 978-80-7419-077-3.
- RÁKOCZYOVÁ, M.** (2012) Přistěhovalectví v České republice aneb co vyčteme ze statistik. Str. 16 – 22. In *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: SLON. 309 s. ISBN 978-80-7419-077-3.
- SCHEU, H. CH. (ed.) et al.** (2011) *Migrace a kulturní konflikty*. Praha: Auditorium. 1. vydání. 322 s. ISBN 978-80-87284-07-0.
- SOZE (Sdružení občanů zabývající se emigranty)** (2014) [online] [c2014] [cit. 29. 11. 2014] Dostupné z WWW: <<http://www.soze.cz/>>.
- SUZ (Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra ČR).** (2014) Přehled zařízení v České republice. [online] [c2014] [cit. 11.10.2014]. Dostupné z WWW: <<http://suz.cz/zarizeni-suz/prehled/>>.

STANOJOSKA, A., PETREVSKI, B. (2012) *Theory of push and pull factors: The new way of explaining the old*. Book of the International Conference (Archibald Reiss Days), Belgrade.

Dostupné z WWW:

<http://www.academia.edu/2163849/Theory_of_push_and_pull_factors_A_new_way_of_explaining_the_old>.

SZURMAN, R. (2012) Integrace cizinců v České republice v oblasti kompetencí Ministerstva průmyslu a obchodu České republiky. In BROUČEK, S., GRULICH, T. (eds.). *Migrace a česká společnost. Výběr textů a diskuse z konference k aktuálním problémům migrací*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, v.v.i. Str. 38 – 41.

ŠTICA, P. (2010) *Migrace a státní suverenita. Oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky*. Červený Kostelec: nakladatelství Pavel Mervart. 324 s. ISBN 978-80-87378-75-5.

ŠTURMA, P., HONUSKOVÁ, V., (eds.) a kol. (2012) *Teorie a praxe azylu a uprchlictví*. Praha: Univerzita Karlova. 254s. ISBN 978-80-87146-68-2.

THINK-TANK EVROPSKÉ HODNOTY. (2013) Fakta: Česko a imigranti. Hospodářské noviny 17. 3. 2013. Dostupné z WWW: <http://nazory.ihned.cz/c3-59518950-060000_d-59518950-060000_d-59518950-fakta-cesko-a-imigranti>.

TOLLAROVÁ, B. (2009) Praktické potíže cizinců v ČR. In *Migraceonline.cz*. [online] [c2014] [cit. 22. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/prakticke-potize-cizincu-v-cr>>.

TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. (eds.) (2010) *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i. 123 s. ISBN 978-80-7416-067-7.

UHEREK, Z. (2005) Integrace cizinců z hlediska emického a etnického. In *migraceonline.cz*. [online] [c2014] [cit. 21. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/integrace-cizincu-z-hlediska-emickeho-a-etickeho>>.

UHEREK, Z. (2003) Společenská integrace migračních skupin – základní pojmy a problémové okruhy. In *migraceonline.cz*. [online] [c2014] [cit. 22. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/spolecenska-integrace-migracnich-skupin-zakladni-pojmy-a-problemove-okruhy>>.

UN DECA. (2014) *232 milion international migrants living abroad: World wide-new UN global migration statistics reveal.* [online] [c2014] [cit. 17. 9. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://esa.un.org/unmigration/wallchart2013.htm>>.

UNHCR. (2001–2014) *All in the same Boat: The Challenges of mixed migration.* [online] [c2001-2014] [cit. 23. 9. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.unhcr.org/pages/4a1d406060.html>>.

UNHCR. (2014) *Zákon o azylu č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu).* [online] [c2014] [cit. 10. 10. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/zakladni-informace/pravni-dokumenty/vnitrostatni-predpisy-zemi-stredni-evropy/zakon-c-3251999-sb-o-azylu-ve-zneni-pozdejsich-predpisu.html>>.

ÚŘAD PRÁCE ČR. (2010) *Zpráva o situaci na trhu práce v Olomouckém kraji v roce 2010.* Krajská pobočka ÚP ČR v Olomouci. [online] [c2010] [cit. 28. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/olk/kop/olomouc/statistiky/ol_rok2010_okres.pdf>.

ÚŘAD PRÁCE ČR. (2013) *Zpráva o situaci na trhu práce v Olomouckém kraji v roce 2013.* Krajská pobočka ÚP ČR v Olomouci. [online] [c2013] [cit. 26. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1810/olkraj-rok2013.pdf>>.

Žebřík o.s. (Křesťanská sociální práce) (2014) *Kdo jsme a co děláme.* [online] [c2014] [cit. 29. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.zebrik.org/index.html>>

Žurnál UP. (2014) *Zahraniční studenti a vědci už nemusí na cizineckou policii do Přerova.* [online] [c2014] [cit. 30. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.zurnal.upol.cz/nc/lf/zprava/news/2751/>>.

Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Nejnovější aktualizace ke dni 24. 6. 2014.

Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Nejnovější aktualizace ke dni 24. 6. 2014.

PRAMENY

ČSÚ (Český statistický Úřad). (2014a) Azyl udělen: počet rozhodnutí podle státního občanství: 1993-2008 (k 31.12. 2008). [online] [c2014] [cit. 10. 10. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/6B005D3A40/\\$File/c03r02.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/6B005D3A40/$File/c03r02.pdf)>.

ČSÚ (Český statistický Úřad). (2013a) Cizinci: Mezinárodní ochrana. Tabulka aktualizována 19. 4. 2013. [online] [c2013] [cit. 10. 10. 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_rizeni_azyl>.

ČSÚ (Český statistický Úřad). (2014b) Vývoj počtu cizinců s pobyty trvalými a dlouhodobými pobyty nad 90 dnů v ČR v letech 1993–2012. [online] [c2014] [cit. 14. 10. 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu>.

MVČR (Ministerstvo vnitra České republiky). (2014e) Zpráva o situaci migrace a integrace cizinců na území České republiky za rok 2012 - tabulková část. [online] [c2014] [cit. 14. 10. 2014]. Dostupné online z WWW:<<http://www.mvcr.cz/clanek/zpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace-a-integrace-cizincu-v-ceske-republice-za-roky-2001-2012.aspx>>.

MVČR (Ministerstvo vnitra České republiky). (2014n) Cizinci 3. zemí se zaevidovaným povoleným pobytem na území České republiky a cizinci zemí EU + Islandu, Norska, Švýcarska a Lichtenštejnska se zaevidovaným pobytem na území České republiky k 30. 9. 2014 [online] [c2014] [cit. 10. 11. 2014]. Dostupné online z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx>>.

Ústní rozhovory – dotazovaný č. 1–7